

SYMBOLAE EXEGETICAE ET CRITICAE
AD
XENOPHONTIS HISTORIAM GRAECAM.

ACCEDUNT PAUCAE IN ANABASIN CONIECTURAE

SCRIPSIT

H. VAN HERWERDEN.

TRAJECTI AD RHENUM
APUD J. L. BEIJERS
1888.

W. oct.
1193

GESCHENK

VAN DEN HEER

Hoogl^r H. van Herwerden

SYMBOLAE EXEGETICAE ET CRITICAE

AD

XENOPHONTIS HISTORIAM GRAECAM.

.....
LUGD.-BAT., TIP. L. VAN NIFTERIK HZ.

W. 8° 1193

SYMBOLAE EXEGETICAE ET CRITICAE

AD

XENOPHONTIS HISTORIAM GRAECAM.

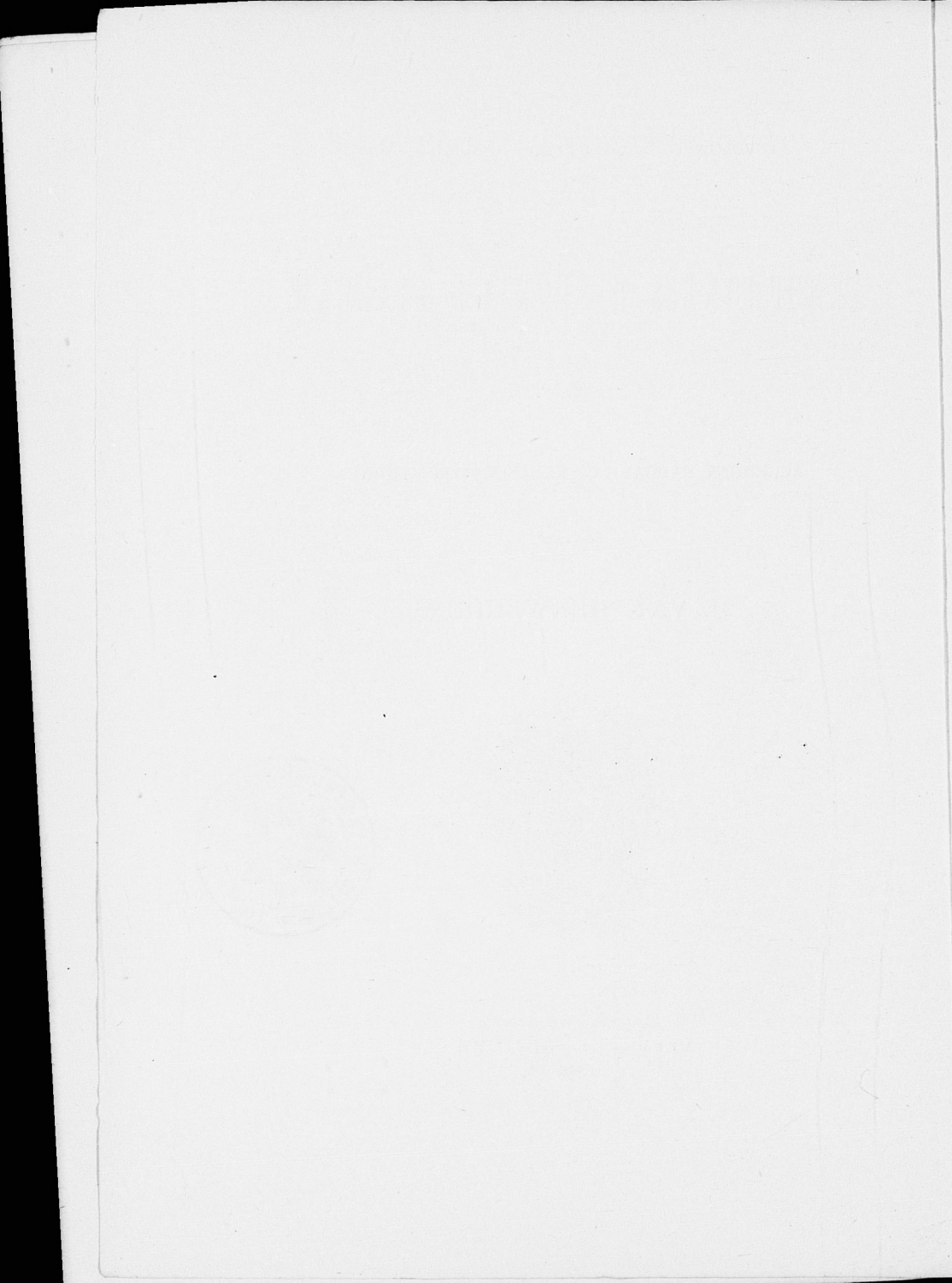
ACCEDUNT PAUGAE IN ANABASIN CONIECTURAE

SCRIPSIT

H. VAN HERWERDEN.

TRAJECTI AD RHENUM
APUD J. L. BEIJERS
1888.

Prodiit nuperrime Lugduni Batavi apud S. C. van Doesburgh J. J. Hartmani, iuvenis eruditissimi et haud vulgaris acuminis, opus magnum ac laboriosum, quod inscriptum *Analecta Xenophontea* varias tangit quaestiones tam ad historiam, imprimis litterariam, quam ad artem criticam, hodieque post multorum virorum studia in Xenophonteis scriptis exercendam, pertinentes.

Quem librum perhumane dono mihi missum ab auctore simulatque accepi, eo duce post multos annos iterum iterumque relegere coepi cum alia Xenophontis opera tum praesertim, quia pluribus quam reliqua scripta maiora premitur difficultatibus, Historiam Graecam.

Hoc agitur agenti et diligenter examinanti quid novi ad Hellenica plenius intellegenda iuvenis doctissimus contulerit, sensim mihi nata est satis magna neque, ut confido, plane inutilis observationum criticarum copia, quam iis quibus hoc apud Atticae opus curae cordique est hoc libello contentam offero.

Quia vero duplex est critici officium, ut non tantum locis male habitis succurrat, sed etiam strenuus existat patronus iis quae iniuria sollicitentur, non minorem huic quam illi muneris parti curam operamque impendere

decrevi, et Hartmanum, ubi locis sanis vim intulisse videatur, quam humanissime redarguere eo minus dubitabo, quod non vitio eum id mihi tributurum esse cognovi ex aureis Socratis apud Platonem verbis, quae in libri sui tegumento iuvenis modestissimus excudenda curavit „Eorum ego sum qui libenter se redargui patiantur, si quid dicant quod non verum sit,” cett.

Ad idem genus hominum cum et ipse pertineam, non magis ego inique feram, si quis quae ipse iniuria contempsisse in hoc opusculo visus fuerim humane redarguerit. Ultra posse, ut aiunt iureconsultorum filii, nemo tenetur, et erroribus obnoxii sumus quotquot terrae munere vescimur.

AD LIBRUM I.

Cap. I, 11. οἱ δ' ἐν Σήστῳ Ἀθηναῖοι αἰσθόμενοι Μίνδαρον πλεῖν ἐπ' αὐτοὺς μέλλοντα ναυσὶν ἐξήκοντα νυκτὸς ἀπέδρασσαν εἰς Καρδίαν. Eadem de re sic scribit Diodorus XIII 49 ὅθεν αὐτοὶ μὲν καθελκύσαντες τὰς οὔσας ἐν Σηστῷ ναῦς περιέπλευσαν τὴν Χερρόνησον καὶ καθαρμίσθησαν εἰς Καρδίαν, et facillime sanè apud Xenophontem verba νυκτὸς ἀπέδρασαν errore a librario repeti potuerunt e sententia proxime praegressa Ἀλκιβιάδης μετὰ Μαντιθέου — ἵππων εὐπορήσαντες νυκτὸς ἀπέδρασαν εἰς Κλαζομενάς. Certe huiuscemodi quid committere non est elegantis scriptoris, nec Xenophon, si ultimam manum huic operi admovens adhibuisset limam, ita scriptum reliquisset, ut arbitror. Nunc quantumvis dubitabundus nihil novare satius crediderim,

cum praesertim verbum ἀποδιδράσκειν etiam de iis qui nave clam aufugiunt adhiberi posse doceat notissimus ex Anabasi locus I, 4, 1, ubi Cyrus, οὔτε ἀποδεδράκασιν, inquit, — οὔτε ἀποπεφεύγασιν· ἔχω γὰρ τριήρεις ὥστε ἐλεῖν τὸ ἐκείνων πλοῖον.

I, 16. καθορᾷ τὰς τοῦ Μινδάρου ναῦς γυμναζομένας πόρρω ἀπὸ τοῦ λιμένος καὶ ἀπειλημμένας ἀπ' (I. ὑπ' cum Dindorfio) αὐτοῦ, ἐξήκοντα οὔσας. Similiter de re equestri I, 3 πόρρω ἀπὸ τοῦ δαπέδου. Paulo fortasse diversus est locus de Venat. IX, 16 τὴν δὲ περιῦσαν τῆς γῆς ἀποφέρειν πόρρω ἀπὸ τῆς ποδοστράβης, sed duobus certe prioribus vereor ne praepositio addita sit a magistellis. Solet enim Xenophon cum reliquis scriptoribus Atticis πόρρω tanquam praepositionem iungere cum genetivo sine praepositione. Cf. infra III, 4, 13, 21, IV, 5, 14, Anab. I, 3, 12, III, 4, 21. Vix autem dubito quin Plutarchus Alcib. 28 de eadem re scribens αἰωρούμενοι πρὸ τοῦ λιμένος, quae lectio facit ut eius narratio intellegi nequeat, non hoc dederit, sed idem quod Xenophon πόρρω τοῦ λιμένος, qualis correctio Xenophonteī loci emendationem a me propositam ¹⁾ haud leviter confirmat.

I, 18. Ἀλκιβιάδης δὲ ταῖς εἴκοσι τῶν νεῶν περιπλεύσας ἀπέβη εἰς τὴν γῆν, ἰδὼν δὲ ὁ Μίνδαρος καὶ αὐτὸς ἀποβάς ἐν τῇ γῇ μαχόμενος ἀπέθανεν. Verba inutilia ἐν τῇ γῇ melius abessent. Idem valet de iis quae diductis litteris significabo in his, quae leguntur § 27, ubi Hermocrates et collegae exilio multati a Syracusanis militibus suis valedicentes παρήνεσαν τε προθύμους εἶναι καὶ τὰ λοιπὰ, ὥσπερ τὰ πρότερα, καὶ ἄνδρας ἀγαθοὺς πρὸς τὰ αἰεὶ παραγγελλόμενα μεμνημένους, ὥσας ναυμαχίας αὐτοὶ τε καθ' αὐτοὺς νενικήκατε καὶ ναῦς εἰλήφατε,

1) Sic corrigendum esse iam olim adolescens monui et nunc ex Cobeti Hellenicorum editione II video idem illi placuisse.

ὅσα τε μετὰ τῶν ἄλλων ἀήττητοι γηγόνατε ἡμῶν ἡγουμένων.

I, 35. Ἅγις δὲ [ἐκ τῆς Δεκελείας] ἰδὼν πλοῖα πολλὰ σίτου (μεστὰ simileve quid additum expectes. Cf. Hartman p. 284) εἰς Πειραιᾶ καταθέοντα οὐδὲν ὄφελος ἔφη εἶναι τοὺς μετ' αὐτοῦ πολλὸν ἤδη χρόνον Ἀθηναίους εἶργειν τῆς γῆς, εἰ μὴ τις σχήσοι καὶ ὅθεν ὁ κατὰ θάλατταν σίτος φοιτᾷ.

Vix quisquam haec verba legens non iunget verba vicina ἐκ τῆς Δεκελείας ἰδὼν κτέ., quod quam sit absurdum vix opus est demonstrare, ita enim homo fuisset Λυγκέως ὀξυδερκέστερος, sed naves frumento onustas Piraeum intrantes viderat, quando ἐκ τῆς Δεκελείας προνομήν ποιούμενος πρὸς αὐτὰ τὰ τεῖχη ἦλθε τῶν Ἀθηναίων [Ἀθηναίων fortasse citra necessitatem corrigit Cobet, saepius enim legimus τὰ τεῖχη τῶν Θηβαίων, τῶν Κορινθίων, aliorum pro τῶν Θηβῶν, τῆς Κορίνθου, cett.], quae verba paullo ante legimus (§ 33). Coguntur igitur interpretes, neglecto naturali verborum ordine, coniungere vocabula ἐκ τῆς Δεκελείας, quae me iudice ex illo loco a sciolo adscripta sunt, cum verbis τοὺς μετ' αὐτοῦ πολλὸν ἤδη χρόνον Ἀθηναίους εἶργειν τῆς γῆς. Sunt vero prorsus inutilia et, praesertim loco tam inepto posita, longe probabilius relegantur in marginem. Eo quem supra indicavi laqueo revera captum video interpretem Latinum in editione Didotiana, qui nil mali suspicatus vertit „Agis „autem, quum e Decelea frumento onusta complura navigia „ferri cursu in Piraeum cerneret,” cett. Quae res homini Graece doctiori quam acutiori vitio verti vix potest.

Ex iis quae ad hoc caput annotavit Hartman p. 278 sqq. animadversione imprimis digna videntur quae scripsit de ἀνέπλει corrigendo pro ἀπέπλει § 4, de delendis verbis καὶ τὰ μικρὰ § 15, de inserendis verbis κατάρχειν τὰ πολέμια post τῶν — πλοίων. Sed de coniectura οὗς γὰρ ἐγίγνωσκεν ὄντας

ἐπιεικεστάτους pro ὧν γ. ε. τοὺς ἐπ. dubito. Cf. Breitenbach.

II, 1. Non facio cum Hartmano in verbis τὰ τε ψηφισθέντα πλοῖα λαβὼν καὶ πεντακισχιλίους τῶν ναυτῶν πελταστὰς ποιησάμενος ὥς ἅμα καὶ πελτασταῖς ἔσομένοις, ἐξέπλευσεν probanti Weiskii coniecturam ὥς ἅμα καὶ πελτασταῖς χρησόμενος, qua salva quidem est grammatica, sed non tollitur inepta orationis abundantia. Quod sentientes, ut arbitror, Cobet et Dindorf eosque secutus Breitenbach, verba ὥς — ἔσομένοις ut interpretamentum deleverunt. Sed animadversione tamen perdigna est ingeniosa Madvigii correctio καὶ πεντακισχιλίοις τῶν ναυτῶν πελτὰς ποιησάμενος ὥς ἅμα πελτάταις ἔσομένοις, ἐξέπλευσεν, qua omnis tollitur loci difficultas. Mox § 6 cum Hartmano suspectum habeo additamentum in verbis παραγγέλλων πᾶσιν εἰς Ἐφεσον βοηθεῖν τῇ Ἀρτέμιδι. Quod autem paullo ante in verbis corruptis Στάγης — βοηθησάντων τῶν ἱππέων a Breitenbachio recepta est Madvigii coniectura βοηθήσας μετὰ, utrum haec verior sit an βοηθήσας τισὶ difficile dictu est. Saltem opus non est violentiore Holwerdae remedio βοηθήσας τισὶ τῶν παρόντων ἱππέων.

Sed aliud est quod in hoc ipso loco vehementer mihi displicet. In verbis enim ἐπεὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἐκ τοῦ στρατοπέδου διεσκεδασμένοι ἦσαν κατὰ τὰς ἰδίας λείας, tam usus adiectivi ἴδιος pro pronomine reflexivo quam numerus pluralis λείας, pro quo Xenophon constanter habet singularem, prodere videntur recentiore aetate. Quapropter nescio an vocabula κατὰ τὰς ἰδίας λείας, quibus propter praegressa optime carebimus, e margine textui illata sint.

Cap. III, 11. Φαρνάβαζος δ' ἀξιώων δεῖν κάκεινον (Alcibiadem) ὀμνύναι, περιέμενεν ἐν Καλλυχιδόνι. Scribendi usum dammare voculam δεῖν convenit mihi cum Hartmano (pag. 285),

quia tamen omnes Graeci etiam recentissimi eam omittere solent, parum probabile arbitror glossatorem hunc infinitivum addidisse. Quare nescio an corrigere praestet ἀξιῶν δὴ κἀκεῖνον ὁμνύουσι, quae particula quantopere loci tenore commendetur fallet, qui hoc agat, neminem.

Non facile ineptire cuiquam videbitur idem vir doctus infra III, 18 locum hiulcum ita supplens: ἐπεὶ δ' ἐξέπλευσεν ὁ Κλεάρχος, οἱ προδιδόντες τὴν πόλιν τῶν Βυζαντιῶν < πρὸς ἔργον ἐτρέποντο. ἦσαν δὲ οἷδε > Κύδων καὶ Ἀρίστων κτέ., quali admisso supplemento locus nunc impeditus apte decurrit.

Cap. IV, 2. Hic quoque laudandum eiusdem acumen intelligentis perverse composita esse verba ἀρχομένου δὲ τοῦ ἔαρος πορευομένοις αὐτοῖς παρὰ βασιλέα ἀπήντησαν καταβαίνοντες οἱ τε Λακεδαιμονίων πρέσβεις, Βοιωτίος καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ, καὶ ἔλεγον ὅτι Λακεδαιμόνιοι πάντων (πάνθ' Dindorf) ὧν δέονται πεπραγότες εἶεν παρὰ βασιλέως, καὶ Κύρος, ἄρξων πάντων τῶν ἐπὶ θαλάττῃ καὶ συμπολεμήσων Λακεδαιμονίοις, ἐπιστολὴν τ' ἔφερε τοῖς κάτω πᾶσι τὸ βασιλεῖον σφράγισμα ἔχουσιν, ἐν ᾗ ἐνῆν καὶ τὰδε· Καταπέμπω Κύρον κάρανον τῶν εἰς Καστωλὸν ἀφροζομένων. Loci difficultatem removet eius coniectura pro καὶ ἔλεγον reponentis λέγοντες et φέρων pro τ' ἔφερε, sed fortasse lenius licet rem administrare scribendo αὐτοῖς — ἀπήντησαν — οἱ τε Λακεδαιμονίων πρέσβεις, Βοιωτίος καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ, οἱ ἔλεγον ὅτι Λακεδαιμόνιοι πάνθ' ὧν δέονται πεπραγότες (cum Hartmano expectabam διαπεπραγμένοι) εἶεν παρὰ βασιλέως, καὶ Κύρος, < ὅς > ἄρξων — Λακεδαιμονίοις ἐπιστολὴν ἔφερε τοῖς κάτω κτέ.

IV, 8. Ἀλκιβιάδης δὲ βουλόμενος μετὰ τῶν στρατιωτῶν ἀποπλεῖν οἴκαδε, ἀνήχθη εὐθὺς ἐπὶ Σάμου, i. e. statim Samum versus, quod sane quodammodo defendi potest. Cum tamen notionem statim hic additum non expectes,

fieri potest ut scriptor dederit ἀνήχθη εὐθὺ Σάμου, ut est § 11 ἀνήχθη εὐθὺ Γυθείου, idque homo Byzantinus addita praepositione oblitteraverit.

IV, 11. Alcibiades ἀνήχθη εὐθὺ Γυθείου ἐπὶ κατασκοπῇ τῶν τριήρων, ὥς ἐπυνθάνετο Λακεδαιμονίους αὐτόθι παρασκευάζειν τριάκοντα, καὶ τοῦ οἰκάδε κατάπλου ὅπως ἡ πόλις πρὸς αὐτὸν ἔχει. Fac verba ὅπως — ἔχει recte suspensa esse a praegresso κατασκοπῇ, non tamen intellego, quo pacto eam rem prope Gythium resciscere potuerit Alcibiades. Quare lacunam statuerim inter voculas καὶ et τοῦ, cuius prima vocabula fuerint ἐντεῦθεν εἰς.

IV, 15. ἐν ᾧ χρόνῳ ὑπ' ἀμηχανίας ἡναγκάσθη μὲν θεραπεύειν τοὺς ἐχθίστους, κινδυνεύων αἰεὶ παρ' (καθ'?) ἐκάστην ἡμέραν ἀπολέσθαι τοὺς δ' οἰκειοτάτους [πολίτας τε καὶ συγγενεῖς καί], τὴν πόλιν ἅπασαν ὄρων ἐξαμαρτάνουσιν, οὐκ εἶχεν ὅπως ὠφελοῖν Φυγῇ ἀπειργόμενος. Miror neminem huiusque damnassee puerile interpretamentum verborum τοὺς οἰκειοτάτους, quod etiam sententiae aequilibrio mirum quantum nocet. Minus mihi constat Hartmanum § 14 e verbis ἐθέλοντες δὲ τότε κρίνεσθαι παραχρῆμα τῆς αἰτίας < ἄρτι Cob. > γεγεννημένης ὥς ἡ συμβηκότας εἰς τὰ μυστήρια recte expellere vocabula ὥς — μυστήρια, quia crimen Alcibiadis, licet tum omnibus notum fuerit, diligens scriptor, quippe non ante commemoratum ab ipso, me iudice vix et ne vix quidem omittere potuit.

IV, 16. ὑπάρχειν γὰρ ἐκ τοῦ δήμου αὐτῷ μὲν (Alcibiadi) τῶν θ' ἡλικιωτῶν πλέον ἔχειν τῶν τε πρεσβυτέρων μὴ ἐλαττωῦσθαι, τοῖς δ' αὐτοῦ ἐχθροῖς τοιούτοις δοκεῖν εἶναι οἷοις περ πρότερον, ὕστερον δὲ δυνασθεῖσιν ἀπολλύναι τοὺς βελτίστους. Multis in locum conclamatum coniecturis accedat haec mea τοιούτοις δοκεῖν εἶναι οἷοις πρῶτον μὲν **, ὕστερον δὲ δυνασθεῖσιν κτέ. Quid autem exciderit, ἐξαπατᾶν τὸν δῆμον, an aliud, divinare

nequeo. Ceterum cf. Hartman pag. 286 sqq., qui mihi quidem non persuasit.

Cap. V, 6. Λύσανδρος — εἶπεν ὅτι Εἰ πρὸς τὸν μισθὸν ἐκάστῳ ναύτῃ ὀβολὸν προσθείης. ἐκ δὲ τούτου τέτταρες ὀβολοὶ ἦν ὁ μισθός. Tam perspicua est haec oratio, ut credere nequeam genuina esse quae verba secuntur in libris scriptis et editis, quod sciam, omnibus: πρότερον δὲ τριώβολον.

Nec vero necessaria sunt vocabula ἀλλὰ πάντες ἀσθενεῖς § 9 in his σκοπεῖν ὅπως τῶν Ἑλλήνων μὴδ' οὔτινες ἰσχυροὶ ᾗσιν, ἀλλὰ πάντες ἀσθενεῖς, αὐτοὶ ἐν ἑαυτοῖς στασιάζοντες, licet haec longe facilius feram quam illa.

Cap. VI, 6. ἔλθων (Callicratidas) παρὰ Κύρον ἤτει μισθὸν τοῖς ναύταις· ὁ δ' αὐτῷ εἶπε δύο ἡμέρας ἐπισχεῖν. Pugnans haec verba non modo cum iis quae narrat in Lysandri vita (cap. VI) Plutarchus, qui Callicratidam bis frustra Lysandrum convenisse auctor est, sed etiam, quod aliquanto gravius, cum ipsius Callicratidae oratione ad milites § 10 Κύρος δ' ἐλθόντος ἐμοῦ ἐπ' αὐτὸν ἀεὶ ἀνεβάλλετό μοι διαλεχθῆναι. Praeterea suspicione non prorsus carere videtur brevis ista in biduum dilatio, cum nihil sequatur, unde accipiat lucem. Expectabam fere: ὁ δ' αὐτῷ εἶπε δις ἢ τρις ἐπισχεῖν. In iis quae § 10 verba mihi laudata excipiunt ἐγὼ δὲ ἐπὶ τὰς ἐκείνου θύρας Φοιτᾶν οὐκ ἡδυνάμην ἐμαυτὸν πείσαι Hartman requirit οὐκέτι, quia tamen verbo Φοιτᾶν inesse solet saepius redeundi notio, multum dubito num ei sit obtemperandum.

VI, 21. τῶν δ' ἐφορμούντων ὡς ἕκαστοι ἡνοιγον, τὰς τ' ἀγκύρας ἀποκόπτοντες καὶ ἐγχειρόμενοι ἐβόηθουν τεταραγμένοι, κτῆ. Ancoras nautae praecidunt (ἀποκόπτουσιν), non tollunt (αἴρουνται sive ἀναίρουσιν), in summa trepidatione et festinatione (cf. Cic. Verr. V, 34, 87), neque igitur apte adderetur, quod semper faciunt profecturi, ἐνχειρόμενοι,

ut legendum coniecit Madvig, fac significare posse, non additis vocabulis τὰς κόπας καὶ τοὺς ἀλλως, aptantes remos rudentesque. Valde vero friget languetque additum ἐπειγόμενοι, quod alii coniecerunt. Aenigma igitur nondum solutum Oedipum suum expectat. Ferrem tamen καὶ ἄλλως ἐπειγόμενοι.

VI, 35. ταῦτα δὲ βουλομένους ποιεῖν ἄνεμος καὶ χειμὼν διεκώλυσε μέγας γενόμενος. Nulla causa erat cur scriptor adderet γενόμενος, nisi forte putas eum dicere voluisse tempestatem, de qua dixit § 28, auctam esse, sed ita scribendum est <ὁ> ἄνεμος καὶ χειμὼν κτέ. Commemoratur ibi quidem non diserte ventus, sed intellegendum esse satis prodere videntur verba ὕδωρ δ' ἐπιγενόμενον πολὺ καὶ βρονταὶ διεκώλυσαν τὴν ἀναγωγὴν. Cf. Diodor. XIII, 79. Sin de nova tempestate locum nostrum intellegere mavis, scribatur oportet: ἄνεμος καὶ χειμὼν διεκώλυσε μέγας ἐπιγενόμενος, quod solenne est in talibus verbum. Cf. praeter § 28 locos II, 4, 3, III, 2, 24, V, 4, 17. Sed sufficit, ni fallor, lenior correctio ὁ ἄνεμος, sive ἄνεμος.

VII, 20. καὶ ἐὰν καταγνωσθῇ ἀδικεῖν, ἀποθανεῖν εἰς τὸ βάρβαρον ἐμβληθέντα. Dici solet aut ἐὰν δόξῃ ἀδικεῖν, ut est supra § 9 et § 10, aut ἐὰν καταγνωσθῇ, ut scribitur mox § 22 ἂν (1. ἐὰν) καταγνωσθῇ, μὴ ταφῆναι ἐν τῇ Ἀττικῇ, sed in ea formula infinitivus ἀδικεῖν, qui hic additur, mihi quidem suspectus est.

VII, 27. ἀλλ' ἴσως ἂν τινὰ καὶ οὐκ αἴτιον ὄντα ἀποκτείναιτε. μεταμελήσει δ' ὕστερον. ἀναμνήσθητε ὡς ἀλγεινὸν καὶ ἀνωφελὲς ἤδη ἐστί, πρὸς δ' ἔτι καὶ περὶ θανάτου ἀνθρώπου ἡμαρτηκότες. Recte quidem deleto puncto post ὕστερον emendatum est μεταμελήσαι, sed procul abest ut ita locus persanatus sit. Nam et verbo ἀναμνησθῆναι contra constan-

tem eius usum ita tribuitur reputandi notio, quæ propria est verbis ἐνθυμεῖσθαι et ἐννοεῖν sive ἐννοεῖσθαι, et formulæ πρὸς ἔτι καὶ (praeterea) vis formulæ ἄλλως τε καὶ (praesertim), ut taceam, quod non latuit Hartmanum, ita locum non esse nominativo ἡμαρτηκότες. Omnes hae difficultates, nisi fallor, evanescent, si mecum locum sic constitueris: μεταμελῆσαι δ' ὕστερον ἀναμνησθήσεσθε ὡς ἀλγεινὸν πρὸς δ' ἔτι καὶ ἀνωφελὲς ἤδη ἐστὶ, περὶ θανάτου ἀνθρώπου ἡμαρτηκότες. i. e. poenitentia vero posthac recordabimini quam plena sit res doloris et praeterea iam inutilis, si in hominis causa capitali a recto iudicio aberraveritis. Cf. Livius XXXI, 32, 2.

VII, 33. μὴ τοίνυν, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ἀντὶ μὲν τῆς νίκης καὶ τῆς εὐτυχίας ὅμοια ποιήσητε τοῖς ἡττημένοις τε καὶ ἀτυχοῦσι, ἀντὶ δὲ τῶν ἐκ θεοῦ ἀναγκάων ἀγνωμονεῖν δόξητε, πρόστιαν καταγρόντες ἀντὶ τῆς ἀδυναμίας, οὐχ ἱκανοὺς γενομένους διὰ τὸν χειμῶνα πρᾶξαι τὰ προσταχθέντα. Hartman pag. 293 frustra me iudice corrigit ἱκανῶν γενομένων, nam temporis punctum non dubito, quin optime Emilius Kurz in editione sua verba οὐχ — προσταχθέντα tanquam inutile interpretamentum vocabulorum τῆς ἀδυναμίας deleverit. Quod ad reliqua attinet, locum paullo fortasse difficiliorem iniuria depravatum esse statuere mihi videtur Hartman. Reputantes enim notiones gratiam et poenam sive vindictam Graece saepe iisdem vocabulis significari, non mirabimur praepositionem ἀντὶ in priore membro illa, in posteriore hac vice fungi. Sententia haec est: Nolite igitur, propter victoriam et secundam fortunam (quasi in gratiam victoriae et secundae fortunae) similia facere iis qui cladem adversasque res passi sunt, neve propter

ea (quasi poenas sumentes eorum) quae divinitus necessario acciderunt praeter aequitatem et sensum communem agere videamini, cett.

Priusquam transeam ad librum secundum, verbo mihi monendum, quae coniecerit Hartman ad VI, 4 et ad VI, 32 iam legi in editione Cobeti, eiusque suspicionem VII, 29 ὄντες pro ὄντας corrigendum esse dudum a Madvigio esse occupatam. Loco VI, 7 fortasse recte expelli iussit ὀργισθεῖς, licet prorsus idem esse quod ἀχθεσθεῖς haud concedam, neque obnitar IV, 19 acute corrigenti μετ' αὐτῶν παρεσκευασμένων, deletο μετ' αὐτῶν in praegressis. Sed num V, 13 recte ante πάσας deleri iusserit voculam intensivam καὶ multum dubito, cum ea saepe et apud alios ante πᾶς appareat et praesertim apud Herodotum, qui etiam καὶ ἀμφοτέροι dicere amat.

AD LIBRUM II.

Cap. I, 17. Λύσανδρος — ἐκπλεῖ πρὸς τὸν Ἑλλήσποντον πρὸς τε τῶν πλοίων τὸν ἑκπλου καὶ ἐπὶ τὰς ἀφестηκυῖας αὐτῶν πόλεις. Pronomen αὐτῶν, quod interpretantur τῶν Λακεδαιμονίων, non mutabo, etsi quia abesse potest, fortasse verius est αὐτοῦ sive αὐτόθι, ibi.

Cap. III, 31. δεῖ δέ, ὃ Θηράμενες, ἄνδρα τὸν ἄξιον ζῆν οὐ προάγειν μὲν δεινὸν εἶναι εἰς πράγματα τοὺς συνόντας, ἣν δέ τι ἀντικόπτῃ, εὐθὺς μεταβάλλεσθαι, ἀλλ' ὥσπερ ἐν νηὶ διαπονεῖσθαι, ἕως ἂν εἰς οὖρον καταστῶσιν. Pro οὖρον Hartman pag. 303 sq. non inepte requirit ὄρμον, quod nullus nauta operam dando efficere possit ut ventum nanciscatur secundum. Profecto

absurde Xenophon scripsisset δαπνεῖσθαι ὅπως ἂν εἰς οὖρον καταστῶσιν, sed quidni dici quis potest in laborando perseverare, donec mutato vento prospera fiat navigatio? In longiore enim navigatione raro ventus constanter flat ab eadem regione. Nihilominus hanc suspicionem animadversione dignam esse iudico.

III, 39. ἐγίγνωσκον δ' ὅτι συλλαμβανομένου Νικηράτου τοῦ Νικίου, καὶ πλουσίου καὶ οὐδὲν πώποτε δημοτικὸν οὗτ' αὐτοῦ οὔτε τοῦ πατρὸς πράξαντος, οἱ τούτῳ ὅμοιοι δυσμενεῖς ὑμῖν γενήσονται. Sermonis X. ratio requirere videtur aut < ἀνδρὸς > καὶ πλουσίου, aut, quod Xenophontem scripsisse suspicor, καὶ πλουσίου < ὄντος > καὶ οὐδὲν πώποτε δημοτικὸν — πράξαντος.

III, 56. ὡς εἶπεν ὁ Σάτυρος ὅτι οἰμῶξοιτο, εἰ μὴ σιωπήσειεν, ἐπήρενο, Ἐὰν δὲ σιωπῶ, οὐκ ἄρ', ἔφη, οἰμῶξομαι; Simili structura IV, 1, 2 λέγοντες δὲ τοῦ Σπιθριδάτου ὡς εἰ ἔλθοι πρὸς τὴν Παφλαγονίαν σὺν αὐτῷ, τὸν τῶν Παφλαγόνων βασιλέα καὶ εἰς λόγους ἄξιοι καὶ σύμμαχον ποιήσοι. Cf. VI, 4, 12, Longe usitatio Xenophonti est ea scribendi ratio, ut in membro hypothetico pro Aoristi optativo ponatur optativus Futuri. Ita supra § 17 ἔλεγεν ὃ τι εἰ μὴ τις κοινωνοὺς ἱκανοὺς λήψοιτο τῶν πραγμάτων, ἀδύνατον ἔσοιτο τὴν ὀλιγαρχίαν διαμενεῖν. VI, 1, 1, 4, 6. Cf. § 50, 4, 4, III, 1, 25, 4, 15, 5, 3, IV, 4, 2, 8, 20. cett. Similiter Latine dici potest aut si non tacuisset, aut si non taceret, similiaque.

Cap. IV, 13. Propter mirum usum verbi ἀποσημαίνεσθαι nescio an ante id verbum statuenda sit lacuna, sic explenda ope loci II, 3, 27: οἱ ἡμᾶς — ἐξήλαυνον καὶ τοὺς Φιλτάτους τῶν ἡμετέρων < ἀπέκτεινον καὶ τὰ χρήματα αὐτῶν > ἀπεσημαίνοντο.

IV, 17. αὕτη γὰρ (victoria) ἡμῖν, ἂν (l. ἐὰν) θεὸς θέλῃ, νῦν ἀποδώσει καὶ πατρίδα καὶ οἴκους καὶ ἐλευθερίαν καὶ τιμὰς καὶ παῖδας, οἷς εἰσί, καὶ γυναῖκας. Verba οἷς εἰσί cum tam

diligenter addantur, suspiceris fere ipsum oratorem (Thra-sybulum) eo tempore non habuisse uxorem nec liberos.

IV, 18 sq. Quae h. l. narrantur facile intelleguntur, si sumimus, quod scriptor universa loci compositione satis clare indicat, ipsum vatem voluntariae se morti obtulisse, sive iam tum, cum suos iubebat *μη πρότερον επιτίθεσθαι πρὶν τῶν σφετέρων ἢ πέσοι τις ἢ τραθείη*, hoc apud animum suum constituerit, sive, quod propter verba *ὥσπερ ὑπὸ μοίρας τινὸς ἀγόμενος* probabilius videri potest, cum sui arma recepissent, subito consilio vel divino, ut Xenophonti videtur, instinctu primus in hostes exilierit. Ad verba *ἐμοὶ μέντοι θάνατος* annotat Breitenbach „Was er als Ahnung hin-„stellt, wer wohl sein heroischer Entschluss, um die sei-„nen zum patriotischen Kampfe zu entflammen.“ Nullam ergo causam esse video, cur fidem habeamus Hartmano huic narrationi a librariis vitium illatum esse statuenti pag. 313 sq.

IV, 30. Expectes *Λύσανδρος δὲ σὺν τοῖς μισθοφόροις τὸ εὐδυνμον <Ἐλευσίνι>*. Cf. § 29.

IV, 38. *εἰ δέ τινες φοβοῖντο τῶν ἐξ ἄσπερος, ἔδοξεν αὐτοῖς Ἐλευσίνα κατοικεῖν*. Pronomen *αὐτοῖς*, pro quo Hartman requirit *αὐτούς*, commodè referri potest ad praegressae sententiae subiectum *οἱ δέ*, et aequè commodè omitti potuit subiectum infinitivi *κατοικεῖν*, quod iam inest verbis praegressis *εἰ δέ τινες κτέ.*

Celeri pede nunc percurram quae praeterea ad hunc librum nova attulit Hartman. Cap. I, 2 iure delere videtur verbo *οἱ στρατιῶται*, ut verba *δύσνοι πρὸς τὰ πράγματα ὥσιν* referri possint ad *τοὺς ἄλλους Ἕλληνας*, neque § 4 nomen *Ἐτέονικον* ab ipso scriptore additum esse defendam, sed

eodem in § 5 aegre carerem. Sitne autem satis causae dubito, cur cum illo Xenophonti abiudicemus verba ὅτε καὶ τὴν ἐν Νοτίῳ ἐνίκησε ναυμαχίαν § 6 et ἡ γὰρ Ἀσία πολέμια αὐτοῖς ἦν § 18. Licet enim plane necessaria non esse facile concedam, non tamen lectoribus paullo minus attentis sunt incommoda. In priore loco volgatam lectionem contra Cobetum inseri iubentem καὶ ἔδοξεν bene defendit collato simillimi loco III, 3, 38. Sed supersedere potuerat, quia ipse vir summus in neutra editione recepit quod olim imprudenti ei exciderat. Idem iure proscripsit verba καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἐπανήγοντο § 25, nec video quid afferri possit contra verissimam eius observationem intellegi non posse (§ 28) verba ξυμπαρήει δὲ καὶ Θώραξ τὸ πεζὸν ἔχων. Similiter manus ei do delenti § 32 scioli emblemata δὲ τοὺς Ἀνδρίους καὶ Κορινθίους κατεκρήμνισε petitum e praegresso commate et II, 3 verba Λακεδαιμονίων ἀποίκους ὄντας κρατήσαντες πολιορκίᾳ et II, 7 Λακεδαιμονίων, sed § 10, ubi recte μὴ οὐ pro τοῦ μὴ correxit, nescio an verius Dindorf cl. § 3 proscripserit verba ἀλλὰ διὰ τὴν ὕβριν ἡδίκουν, etiam propter ambiguitatem suspecta, quam civis meus ἐποίησαν, qui Aoristus aptior hic est Imperfecto.

Fieri etiam potest ut II, 15 voculam ἔτι recte inserat post ἐβούλετο, etsi ambigi potest, annon melius ea vocula statim excipiat pronomen οὐδεὶς. Quae scripsit ad III, 19 dubito num scripsisset, si cognovisset longe probabiliorem coniecturam quam in sua editione recepit Cobet post ποιήσασθαι inserens εἴτα ποιήσασθαι, quod valet etiam de loco III, 20, ubi Dindorf praef. ed. Teubn. pag. XV sq. ostendit excidisse, si non plura, saltem verba κελεύσαντες ἀπιέναι ἀποθεμένους vet καταλιπόντας τὰ ὅπλα. Similiter e Cobeti editione discere potuerat II, 15 mendum Λακεδαιμονίοις pro

Λακεδαιμόνιοι iam correctum esse et ex Holwerdae libello Cobeti errorem delentis τριάκοντα III, 18 non amplius esse redarguendum, idque eo minus, quod in neutra eius editione apparet, III, 37 ambigo deleamne cum Hartmano voculam ἄν, rescripto κρίνειν, an potius corrigam [cum ipso Cobeto (ed. II), ut nunc video] ὅστις μέντοι ὁ ταῦτα πράττων ἐστὶν ὁμοίαι ἂν ὑμᾶς κάλλιστα κρίνειν, τὰ τε πεπραγμένα καὶ ἂ νῦν πράττει ἕκαστος ἡμῶν εἰ κατανοήσῃτε pro κατανοήσῃτε, quae ratio lenitate illam superat. In § 41 verba ὀλίγοι γενόμενοι, quae H. proscribit, nescio an sic defendi possint, ut dicamus in sequentibus εἰ τοῦτο γ' ἐδέοντο non ista respici, sed tantummodo verba μηδὲν δυνάμεθα αὐτοὺς ὠφελεῖν. Utut est, verba incriminata me iudice non meliorem, ut putat H., sed peiorem sedem nacta fuissent posita post ὠφελεῖν, quo facto etiam difficilior locus quam proposui interpretationem admitteret. Loco III, 46 στρατηγοῦντες spurium esse nec aio nec nego, sed III, 43 δι' αἰσχροκέρδειαν facile fero nec prorsus mihi quidem persuasit verba ἀποκλήσαντες τὰς ἐφόδους τῶν ἐπιτηδείων IV, 2 non esse Xenophontis. Haud inutiliter eundem consules ad III, 56, IV, 8 et IV, 15, ubi delet verba διὰ τὸ πρὸς ὀρθιον ἰέναι (ἰέναι coni. Madvig). De loco IV, 13 Hartmano satisfaciet Cobet, in cuius editione vocula μὲν post ἐναντίοι non apparet.

Recensis quae annotavit vir doctissimus, transire possum ad librum sequentem, sed paulisper me moratur locus IV, 40, ubi Thrasybulus, posteaquam dixit Ὑμῖν, ὧ ἐκ τοῦ ἄσπερος ἄνδρες, συμβουλευῶ κτέ., mox § 42, subito se convertens ad suos, hos sic compellat: οὐ μέντοι γ' ὑμᾶς, ὧ ἄνδρες, ἀξιῶ ἐγὼ κτέ. In quibus iure mireris Xenophontem, si opus duxisset lectori diserte significare, quod ultro apparebat, Thrasybulum primum urbanam factionem, deinde

Piraeensem alloqui, non posteriore loco similiter scripsisse :
 ὃ ἐκ τοῦ Πειραιῶς ἄνδρες. Ut autem ibi abstinuit a formula auribus molesta, vide ne illic quoque abstinuerit, et verba ἐκ τοῦ ἄσπερος reddenda sint interpreti.

AD LIBRUM III.

Cap. I, 5. καὶ σὺν μὲν ταύτῃ τῇ στρατιᾷ ὄρων Θίβρων τὸ ἵππικόν εἰς τὸ πεδῖον οὐ κατέβαινε, ἡγάπα δὲ εἰ ὅπου τυγχάνοι ὦν, δύναιτο ταύτην τὴν χώραν ἀδύωτον διαφυλάττειν. ἐπεὶ δὲ σωθέντες οἱ ἀναβάντες μετὰ Κύρου συνέμειξαν (l. συνέμειξαν) αὐτῷ, ἐκ τούτου ἦδη καὶ ἐν τοῖς πεδίοις ἀντετάττετο. Manifesto verba σὺν μὲν ταύτῃ τῇ στρατιᾷ, quod moneo propter Hartmanum (pag. 316), significant ἕως μὲν ταύτην μόνον εἶχε τὴν στρατιάν, itaque his non opponuntur ipsa sequentia ἡγάπα δὲ κτέ. (in quibus τε pro δὲ scribi malim), sed verba ἐπεὶ δὲ σωθέντες κτέ., neque igitur ea compositio ulla laborat difficultate. Quod autem attinet ad verba ὄρων τὸ ἵππικόν, iure post alios in his haerere mihi videtur, sed nulla opus est violentiore medicina, qualis est eorum qui ὀρωδῶν aut ὀκνῶν ne satis quidem apte coniecerunt, verum sufficit interponere praepositionem, qua propter notam qua scribebatur tachygraphicam nulla facilius et crebrius negligitur a librariis. Scripsisse enim Xenophon videtur ὄρων Θίβρων <πρὸς> τὸ ἵππικόν, i. e. habita ratione equitatus sui, quem exiguum et pessimum esse noverat. Cf. III, 2, 16. Initio huius commatis post συνήγαγε recte μὲν delet Cobetus.

I, 10. Μανία — δῶρα λαβοῦσα ὥστε καὶ αὐτῇ Φαρναβάζῳ δοῦναι καὶ παλλακίσιν αὐτοῦ χαρίσασθαι καὶ τοῖς δυναμένοις μέγιστον παρὰ Φαρναβάζῳ ἐπορεύετο. Fortasse praestat καὶ < ταῖς > παλλακίσιν.

Cap. II, 2. αἰτοῦντες Φύλακας τοῦ στρατοπέδου τὸν Δερκυλίδαν τῶν ὀπλιτῶν. Vocabula τῶν ὀπλιτῶν esse genetivum partitivum manifestum est, neque igitur assequor, quo iure Xenophon sic scribens „infantis modo balbutire” Hartmano (p. 319) videatur. Verba autem quae ille expungit, τὸν Δερκυλίδαν τῶν ὀπλιτῶν, me iudice sunt paene necessaria ob sequentia προσπίπτουσι τοῖς ὀπλίταις (§ 3) ὡς διακοσίοις οὖσιν, quae sine illis minus facilia sunt ad intellegendum. Imprimis vero attendendum ad ipsorum Thracum σκηνοφύλακας § 5.

Planissime contra assentior ei vitiosa iudicanti quae de custodibus illis hoplitis leguntur § 4 ἐσώθησαν μέντοι αὐτῶν ἀμφὶ τοὺς πεντεκαίδεκα εἰς τὸ Ἑλληνικόν, καὶ οὗτοι, ἐπεὶ εὐθέως ἤσθοντο τὸ πρᾶγμα, ἀπεχώρησαν ἐν τῇ μάχῃ διαπεσόντες ἀμελήσαντες τῶν Βιθυνῶν, quae ipsi sic curanda videntur, ut legatur καὶ < γὰρ > οὗτοι κτέ. Fieri potest ut recte coniec- cerit, nec tamen diffiteor me etiam malle: καὶ οὗτοι (iiique), ἐπεὶ εὐθέως ἤσθοντο τὸ πρᾶγμα, ἐν τῇ μάχῃ διαπεσόντες ἀμε- λησάντων τῶν Βιθυνῶν, relegato in margine ἀπεχώρησαν, quod addiderit magistellus, ignorans usum formulae καὶ οὗτοι.

In ipsis sequentibus (§ 5) καὶ τοὺς σκηνοφύλακας τῶν Ὀδρυσῶν Θρηκῶν admodum mihi suspectum est ultimum vocabu- lum, quod (non additum § 2 et infra § 5) glossatorem redolet.

II, 7. ἡμεῖς μὲν ἐσμεν οἱ αὐτοὶ νῦν τε καὶ πέρυσιν ἄρχων δὲ ἄλλος μὲν νῦν, ἄλλος δὲ τὸ παρελθόν· τὸ οὖν αἴτιον κτέ. Accu- ratius praegresso πέρυσιν responderet τὸ παρελθὼν ἔτος quam

τὸ παρελθόν, i. e. τὸν παρελθόντα χρόνον, et facillime ea vox praesertim ante ΤΟ elabi potuit.

II, 11. Ἐπισκοπῶν δὲ τὰς πόλεις ἡῦρε τὰς μὲν ἄλλας καλῶς ἐχούσας, Χίων δὲ Φυγάδας Ἀταρνέα ἔχοντας χωρίον ἰσχυρόν, καὶ ἐκ τούτου ὀρμωμένους φέροντας καὶ ἄγοντας τὴν Ἰωνίαν, καὶ ζῶντας ἐκ τούτου. Praesertim modo praegresso ἐκ τούτου eoque aliter usurpato, expectabam, quod praeterea longe usitatus est, καὶ ζῶντας ἀπὸ τούτου.

II, 17. ὅσοι δ' ἦσαν ἀπὸ Πριήνης τε καὶ Ἀχιλλείου καὶ ἀπὸ νήσων καὶ τῶν Ἰωνικῶν πόλεων οἱ μὲν τινες καταλιπόντες ἐν τῷ σίτῳ τὰ ὅπλα ἀπεδίδρασκον. Deleverim verba καὶ τῶν Ἰωνικῶν πόλεων utpote glossema ad nomina Πριήνης, quam urbem Ionicam fuisse constat, et Ἀχιλλείου, quod etiam aperte ostenditur perverso verborum ordine, quoniam perinepte vocabula καὶ ἀπὸ νήσων interponuntur, ut taceam Xenophonteum esse Ἰωνίδων, ut Ἑλληνίς, Βοιωτίς, Ἀμβρακιωτίς, συμμαχίς, περιοικίς, ἐπιλήϊς, alia.

II, 21. Τούτων δὲ πραττομένων ἐν τῇ Ἀσίᾳ ὑπὸ Δερκυλίδᾳ, Λακεδαιμόνιοι κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον, πάλαι ὀργιζόμενοι τοῖς Ἡλείοις καὶ ὅτι ἐποιήσαντο συμμαχίαν πρὸς Ἀθηναίους καὶ Ἀργεῖους καὶ Μαντινέας, καὶ ὅτι δίκην φάσκοντες καταδεδικάσθαι αὐτῶν ἐκώλυον καὶ τοῦ ἵππικοῦ ἀγῶνος, καὶ οὐ μόνον ταῦτ' ἤρκει, ἀλλὰ καὶ Λίχᾳ παραδόντος Θηβαίους τὸ ἄρμα, ἐπεὶ ἐκηρύττοντο νικῶντες, ὅτ' εἰσῆλθε Λίχας στεφανώσων τὸν ἡνίοχον, μαστιγιοῦντες αὐτόν, ἄνδρα γέροντα, ἐξήλασαν. τούτων δ' ὕστερον καὶ Ἀγίδος πεμφθέντος θῆσαι τῷ Διὶ κατὰ μαντεῖαν τινὰ ἐκώλυον οἱ Ἡλεῖοι μὴ προσεύχεσθαι νίκην πολέμου, λέγοντες ὥς καὶ τὸ ἀρχαῖον εἶη οὕτω νόμιμον, μὴ χρηστηριάζεσθαι τοὺς Ἕλληνας ἐφ' Ἑλλήνων πολέμῳ ὥστ' ἄθυτος ἀπῆλθεν ἐκ τούτων οὖν πάντων ὀργιζομένοις ἔδοξε τοῖς ἐφόροις κτέ. Equidem nullam video causam idoneam cur cum Hartmano hanc de Licha nar-

rationem, tanquam a falsario sublectam Thucydidi V, 50, Xenophonti abiudicemus. Esto, quod ait, Thucydidem eam rem narrare, quo appareat qua perseverentia Elei Spartanorum restiterint, hic contra haec ita addi, quasi nova quaedam Eleorum adversus Spartanos iniuria praecedentibus addatur. Quid enim quaeso Xenophontem vetabat novam iniuriam vocare quae iniuria erat, eaque acerbissima simul et contumeliosissima, sive *ἄνδρα γέροντα* de Lichae aetate sive de honore (fieri enim potest ut homo nobilissimus fuerit senator) interpretari malumus? Nego autem verba *καὶ οὐ μόνον — ἐξήλασαν* tam male esse composita, ut (quod perhibet causae suae favens Hartman), nisi a Thucydide auxilium petere liceret, nemo ex hac narratione cognoscere posset, quid tandem fecerit Lichas quidque ei acciderit. Quod tamen fac aliquatenus verum esse, nonne idem valet de plurimis in Historia Graeca locis, quos, si aliorum scriptorum auxilio destituti essemus, nemo plene intellexeret? Quo autem plura scriptor enumeravit quae Spartanorum iram excitarunt, eo facilius intellegitur et excusatur huius loci anacoluthon. Ceterum non diffiteor me malle, deleto verbo *ἔρκει*, scribere: *καὶ οὐ μόνον ταῦτ', ἀλλὰ καὶ Λίχας παραδόντος κτέ.*, nec reticebo in huius loci initio verba *ὑπὸ Δερκυλίδᾳ* ab omni suspicione libera non esse, quoniam ex sequentibus apparet non respici tantum huius sed etiam Thibronis imperium. Cf. Breitenbach.

II, 20. *ταῦτα δ' εἰπόντες ἀλλήλοις σπονδὰς ἐποίησαντο, ἕως ἀπαγγελθεῖν τὰ λεχθέντα Δερκυλίδᾳ μὲν εἰς Λακεδαιμόνα, Τισσαφέρνει δὲ ἐπὶ βασιλέᾳ.* Usus scribendi postulare videtur: *ἀπαγγελθεῖν — πρὸς βασιλέα.*

II, 28. *ὥς δ' ἤσθετο ὁ δῆμος ὅτι οὐ τέθνηκεν ὁ Θρασυδαῖος,*

περιεπλήσθη ἡ οἰκία ἔνθεν καὶ ἔνθεν, ὥσπερ ὕφ' ἑσμοῦ μελιττῶν [ὁ ἡγεμών]. Duplici argumento constare mihi videtur ὁ ἡγεμών non esse Xenophontis. Nam et apud regina, ut vel ratio docet, semper et ubique audit ἡ ἡγεμών (vide v. c. Oecon. VII, 32, 38) et absurde ὁ ἡγεμών dicitur ἔνθεν καὶ ἔνθεν περιπλησθῆναι. Reddatur igitur suum inepte homuncioni qui adscripsit, aut, si quis genuinam putat, correcto genere inserantur post ἔνθεν verba καὶ αὐτὸς ἐκυκλοῦτο aut similia.

Cap. III, 2. Διοπίθης δὲ μάλα χρησμολόγος ἀνὴρ. Est aliquis χρησμολόγος, aut non est, sed μάλα χρησμολόγος meum quidem captum superat. Intellegerem μάλα χρησμολογικός, sed χρησμολογικός non est antiquioris Graecitatis. Delendum videtur, errore repetitum, ni fallor, ex superiore sententia: ἀλλ' ὁ Ποτείδαν ὡς μάλα σευ ψευδομένῳ κατεμά- νυσεν. In vicinia est palmaris me iudice Hartmani coniec- tura ἀφ' οὗ γάρ τοι ἔφυγεν [καὶ οὐκ ἐφάνη] ἐκ τῷ θαλάμῳ pro ἐν τῷ θαλάμῳ, locum interpretantis de uxoris Agidis adultero, Alcibiade. Sed legatur apud ipsum pag. 327 dis- putatio aequae vera atque ingeniosa.

III, 4. ἐκ δὲ τούτου θύοντες καὶ τοῖς ἀποτροπαίοις καὶ τοῖς σωτήρσι, καὶ μόλις καλλιερήσαντες, ἐπαύσαντο. ληγούσης δὲ τῆς θυσίας ἐντὸς πένθ' ἡμερῶν καταγορεύεitis πρὸς τοὺς ἐφόρους ἐπιβουλὴν κτέ. Copulam ante μόλις abesse malim, sed certius est, nisi Graecos participia praesentis et praeteriti prorsus confundere statuimus, Xenophontem dedisse ληξάσης δὲ τῆς θυσίας.

III, 7. τὸν δ' εἰπεῖν ὅτι οἱ μὲν δήπου συντεταγμένοι ἡμῶν αὐτοὶ ἔφασαν γε (ἐφ' ὅσον δεῖ conī. Madvig) ὅπλα κεκτῆ- μεθα, τῷ δ' ὄχλῳ, ἀγαγόντα εἰς τὸν σίδηρον ἐπιδεῖξαι αὐτὸν ἔφη πολλὰς μὲν μαχαίρας, πολλὰ δὲ ξίφη, πολλοὺς δ' ὀβελίσ- κους, πολλοὺς δὲ πελέκεις καὶ ἀξίνας καὶ πολλὰ δρέπανα. λέγειν δ' αὐτὸν ἔφη ὅτι καὶ ταῦτα ὅπλα πάντ' εἴη ὁπόσοις ἀνθρώποι

καὶ γῆν — ἐργάζονται. Posterius αὐτὸν ἔφη ipsum Xenophontem addidisse valde dubito.

III, 8. ἀγαγεῖν δ' ἐκέλευον καὶ τὴν γυναῖκα ἢ καλλίστη μὲν ἐλέγετο αὐτόθι εἶναι, λυμαινεσθαι δ' ἔδοκει τοὺς ἀφικνουμένους Λακεδαιμονίων. Non facio cum Hartmano requirenti τῶν αὐτόθι. Minime enim necessarium est eam mulierculam fuisse omnium quae Aulone vivebant mulierum pulcherriam. Sufficiebat, ut arbitror, meretrici esse valde pulchram, nullum enim ab honestis matronis, quamvis etiam formosioribus, iuvenibus Spartanis imminebat periculum.

III, 10. ἔμελλον δ' οἱ συλλαβόντες αὐτὸν μὲν κατέχειν, τοὺς δὲ συνειδότες πυθόμενοι — ἀποπέμπειν τὴν ταχίστην. Hartmano aut articulus delendus videtur aut scribendum esse συμπεμφθέντες. Quarum mutationum haec violentissima est, illa vitiat loci compositionem, quia alii hi sunt, alii de quibus supra dictum est ἐν δὲ τῇ πόλει οὐ συνελάμβανον αὐτόν, quae οὐ συλλαμβάνειν ἐκέλευον significantia ephoros spectant. Quare, si mutatione opus foret, saltem scribi oporteret ἔμελλον δ' ἐκεῖνοι συλλαβόντες. Sed non admodum insolitus est hic participii Aoristi usus. Videatur v. c. in ipsis Hellenicis V, 4, 11 τῶν κηρυγμάτων μεγάλων γιγνομένων τοῖς πρώτοις ἀναβᾶσιν.

Cap. IV, 1. Μετὰ δὲ ταῦτα Ἡρώδας τις Συρακόσιος, ἐν Φοινίκη ὦν μετὰ ναυκλήρου τινός, [καὶ] ἰδὼν τριήρεις Φοινίσσας, τὰς μὲν καταπλεύσας ἄλλας ἄλλοθεν, τὰς δὲ [καὶ] αὐτοῦ πεπληρωμένας, τὰς δὲ καὶ ἔτι κατασκευαζομένας. Bis librarii perperam invexere copulam. Nam duo participia ὦν et ἰδὼν unum ex altero pendent „cum in Phoenicia degens vidisset” sive „in Phoenicia degens cum vidisset”, et ratio usque (licet saepius alterum καὶ librarii invexerint) postulant τὰς μὲν — τὰς δὲ — τὰς δὲ καί.

IV, 4. αὐτὸς δ' ἐβουλήθη ἐλθὼν θῦσαι ἐν Αὐλίδι, ἐνθαπερ ὁ Ἀγαμέμνων, ὅτ' εἰς Τροίαν ἔπλει, ἐθύετο. Ultimum vocabulum, pro quo praeterea expectes aoristum, genuinum esse dubito. Dubito etiam num verbo medio recte utaris de sacrificio expiatorio, quale fuit Agamemnonis. In fine paragraphi temere Hartman deleri iussit πλείστον in verbis ὅσον ἐδύνατο τοῦ στρατεύματος πλείστον, qualia leguntur per multa apud optimos scriptores. Vide v. c. Hell. II, 2, 9 ὅσους ἐδύνατο πλείστους ἀθροίσας αὐτῶν.

IV, 9. In Lysandri verbis ad Agesilaum τότε οὖν μοι ἐκ τοῦ λοιποῦ χάρισαι, ὅπως ἂν μήτ' αἰσχύνομαι ἀδυνατῶν παρὰ σοὶ μήτ' ἐμποδῶν σοὶ ὦ, ἀπόπεμψόν ποί με. male me habent verba ἐκ τοῦ λοιποῦ, nimis enim artificiosa mihi videtur haec Breitenbachii interpretatio: „Die Gunstbezeugungen, „auf welche Lysander Anspruch machen konnte werden „wie ein nach der im vorliegenden Falle versagten Gunst „noch übriger Vorrath gedacht.“ Nonne probabilius est Xenophontem scripsisse τοῦ λοιποῦ, posthac, et praepositionem reddendam esse magistellis genetivum scilicet interpretantibus?

In praegressis dubito num verba τοὺς δέ γε αὔξοντας εἰ μὴ ἐπισταίμην ἀντιτιμᾶν αἰσχυνοίμην ἂν iure tentaverit Hartman leni sane mutatione δ' ἐμὲ. Nam pronomen personale e praegresso ἐμοῦ satis commode intellegitur, et iniuria vir doctus huiusmodi locis vocularum δέ γε usum denegat. Non tantum contra eum afferri potest locus III, 5, 10, quem iterum temere tentavit, sed nubes exemplorum cum e nostro tum ex aliis scriptoribus. Verum satis esto nunc praeterea afferre ex ipsis Hellenicis II, 3, 38 et III, 5, 10, 14 et 16. Valet ea formula: sed profecto, sed crede mihi. Imprimis luculentus est Aeschinis locus

e Ctesiphontea § 246, quem propterea tironum gratia adscribere non gravabor: κηρύττεται τις ἐν τῷ θεάτρῳ ὅτι στεφανοῦται ἀρετῆς ἕνεκα ἄνθρωπος ἀσχημονῶν ἐν τῷ βίῳ· ὁ δὲ γε νεώτερος ταῦτ' ἰδὼν διέφθαρται. δίκην τις ἔδωκε πονηρὸς καὶ πορνοβοσκὸς ὥσπερ Κτησιφῶν· οἱ δὲ γε ἄλλοι πεπαίδευνται. τὰναντία τις ψηφισάμενος τῶν καλῶν καὶ δικαίων ἐπανελθὼν οἰκᾶδε παιδεύει τὸν υἱόν· ὁ δὲ γε εἰκότως οὐ παιδεύεται.

IV, 17. οἱ τε χαλκοτύποι καὶ οἱ τέκτονες καὶ οἱ χαλκεῖς καὶ οἱ σκυτοτόμοι καὶ οἱ ζωγράφοι πάντες πολεμικὰ ὄπλα κατεσκεύαζον, ὥστε τὴν πόλιν ὄντως οἶεσθαι πολέμου ἐργαστήριον εἶναι. Quid intersit inter χαλκοτύπους et χαλκέας me quidem latet, quare nescio an veram lectionem servaverit scriptor Agesilai, apud quem cap. I, 26 in gemino loco pro posteriore vocabulo legitur σιδηρεῖς, quo Xenophon praeterea usus est in libello περὶ πόρων IV, 6. Sed praeterea mendosa sunt verba ὄντως οἶεσθαι, unde sequeretur fabros illos urbem πολέμου ἐργαστήριον esse revera existimasse. Iam Hertleinius video, collato Agesilao I, 26, cuius auctor veram lectionem habuit ante oculos, perspexisse Xenophonti reddendum esse ὄντως < σ' ἂν > οἶεσθαι. Quae emendatio, quidquid dicit Breitenbach, quantocius recipienda.

IV, 28. πρῶτον μὲν ταῖς πόλεσι παρήγγειλε ταῖς ἐν ταῖς νήσοις καὶ ταῖς ἐπιθαλαττιδίοις τριήρεις ποιεῖσθαι ὅσας ἐκάστη βούλοιο τῶν πόλεων. Auribus grave est inutile additamentum τῶν πόλεων, quod relegetur in marginem.

Cap. V, 2. ἐπεὶ δὲ ταύτας εἰς μῖτος αὐτῶν προήγαγον, συνίστασαν καὶ τὰς μεγίστας πόλεις πρὸς ἀλλήλας. Addere poterat ἐπὶ πολέμῳ, ut eadem de re dicitur IV, 2, 1 καὶ τὰς μεγίστας πόλεις συνεστηκυίας ἐπὶ πολέμῳ πρὸς ἑαυτάς, sed nihil addens Herodotus quoque scripsit VI, 74, συνιστὰς τοὺς Ἀρκάδας ἐπὶ Σπάρτῃ. Hinc quoque locutio συστήσαι πόλεμον.

conflare bellum. Dubium autem non est quin maxime civitates loco nostro sint Athenae et Sparta, quas Androclides, ceterique qui a Persarum rege pretio corrupti erant, quamvis iam inimicas ad apertum bellum excitare studebant, quod quo pacto fecerint deinde accurate a Xenophonte exponitur. Quam igitur obscuritatem in loco luculentissimo, quem perversissime interpretatur, deprehendat Hartman pag. 334 prorsus non assequor.

V, 15. καὶ τοῦτο μέντοι χρὴ εὖ εἶδέναι, ὅτι ἡ Λακεδαιμονίων πλεονεξία πολὺ εὐκαταλυτωτέρα ἐστὶ τῆς ὑμετέρας γενομένης ἀρχῆς. Male abundat me iudice γενομένης, nam si scriptor necessariam duxisset addere notionem pristinae, scripsisset certe πάλαι γενομένης vel προγενομένης aut aliquid huiuscemodi. Aut fallor, aut Xenophon dederat τῆς ὑμετέρας < εὐμενεστέρας > γενομένης ἀρχῆς, ut mitius Atheniensium imperium opponeret Lacedaemoniorum πλεονεξία, et simul Thebanorum legati sic dicendo captarent illorum benevolentiam. Quam facile autem post τῆς CTMETEPAC propter simillimos ductus elabi potuerit ETMENECTEPAC codit in oculos,

V, 19. τοῦτο δ' οὖν σαφές, ὅτι παρὰ τὸ τεῖχος (Haliarti) ἡ μάχη ἐγένετο· καὶ < γὰρ > τρόπαιον ἔστηκε πρὸς ταῖς πύλαις τῶν Ἀλιαρτίων. Sic procul dubio corrigendum addita vocula, quae propter sequentes litteras TP a librariis neglecta est. Eo enim argumento scriptor utitur demonstrans prope moenia Haliarti pugnatum esse.

Simili de causa mox § 22 e verbis ἐκ τούτου τὸ μὲν Θηβαίων πολὺ μεῖζον Φρόνημα post τούτου elapsa videtur particula αὖ, quae bis recte legitur in § 21.

Excidit etiam, ni fallor, parva vocula ob vicinorum ductuum similitudinem ex huius capitis § 3, ubi scriptum

malim oí Φωκῆς ἐμβαλέντες εἰς τὴν Λοκρίδα πολλαπλάσια χρή-
μαΤΑΤ᾽έλαβον, i. e. χρήματ' ἀντέλαβον, pro χρήμαΤΑ ἔλαβον.

V, 22. Verba οὐδ' ἐμάχετο post οὐ προσῆγεν, et § 24 init.
τοὺς νεκρούς post ὅτι οὐκ ἂν ἀποδοῖεν si in uno tantum codice
desiderarentur, nemo, ut opinor, in textum admitteret.
Sed etiam contra codices eiusmodi additamenta resecanda
esse sentiri potest, non potest demonstrari.

Ex Hartmani copiis criticis in hoc libro primum laudo
quae scripsit pag. 316 sq, de loco I, 14, ubi ostendit deprava-
tam esse scripturam ἤδη δὲ οὔσης αὐτῆς (Mania) ἐτῶν πλέον
ἢ τετταράκοντα et expectari ἐν ἀρχῇ οὔσης vel ἀρξάσης (quidni
ἀρχούσης?) ἔτη, sequente longo minore annorum numero.
Numerorum correctio semper incertissima est, sed facillime,
ut mihi quidem videtur, nota numeralis μ' corrumpi po-
tuit ex υ' (= β'), i. e. δύο, quem numerum aptissimum
esse negari nequit. Fieri igitur potest ut noster dederit:
ἤδη δὲ ἀρχούσης αὐτῆς ἔτη πλεῖν ἢ δύο. Deinde cum
eodem I, 16 suspecta habeo urbium nomina repetita e
praegressis neque ei obnitar delenti I, 26 ἣν παρειλήφει ὁ
Μειδίας, aut II, 12 inserenti μὲν ante μέχρι, aut III, 3
transponenti οἱ μὴ pro μὴ οἱ, aut IV, 4 magistellis reddenti
καὶ ὀργιζόμενος. Locos IV, 5 et IV, 6 et V, 5 iam emen-
datos reperiet in Cobeti editionibus.

AD LIBRUM IV.

Cap. I, 3. Deleatur alterum "Ουτς sine causa repetitum.

I, 6. Expectet quispiam τούτου μὲν (i. e. filio formoso) Φασι
τὴν θυγατέρα αὐτῷ ἔτι καλλίονα. At saepe in talibus veteres

tam Graeci quam Latini voculas ἔτι et etiam omittunt, loquentes ut noto loco Horatius: O matre pulchra filia pulchrior. Et Hellenicis cf. VI, 5, 46

I, 31. μετὰ δὲ τοῦτο ἤρξατο λόγου ὁ Φαρνάβαζος· καὶ γὰρ ἦν πρεσβύτερος. Ex additis verbis καὶ — πρεσβύτερος liquido me iudice constat Xenophontem scripsisse ἤρξε τοῦ λόγου „prior locutus est Pharnabazus” non ἤρξατο λόγου „orsus est loqui”, quod recte habet supra § 5. Cf. Anab. I, 6, 6. Cyrop. VI, 1, 6, al.

I, 39. Non temere Hartman haerere videtur in verbis ὁ δὲ εἰ τῆς Παραπίτας υἱὸς (l. υἱός) αὐτοῦ καλὸς ἔστι ὢν. Quae vocula nullam haberet difficultatem, si legeretur ὠραῖος ἔστι ὢν. Cf. Anab. II, 6, 28, et fieri sane potest ut καλὸς sit eius vocabuli glossema. Ferrem etiam <παῖς> καλὸς ἔστι ὢν. Hoc certe manifestum, ἔτι non esse librarii additamentum.

Cap. II, 8. Λακεδαιμονίων μὲν Μένεσκος. Mirabile nomen nusquam alibi repertum videtur. Num forte substituendum Μενίσκος?

II, 19. καὶ εὐθὺς ἀντιπαρήγγειλαν ἅπαντας διασκευάζεσθαι ὥς εἰς μάχην. Tam hic quam apud Thucydidem IV, 38, 4 (διασκευάζοντο ὥς ἐς πλοῦν) admodum mihi suspectum est verbum διασκευάζεσθαι usurpatum contra constantem scribendi morem pro παρασκευάζεσθαι.

III, 10. Οὔτος δ' αὐτοῦ (Agesilaum dicit) ἐπὶ τῇ ἐμβολῇ ὁ ἥλιος μηνοειδὴς ἔδοξε Φανῆναι, καὶ ἡγγέλθη ὅτι ἡττημένοι εἶεν Λακεδαιμόνιον [τῇ abesse malim] ναυμαχίᾳ καὶ ὁ ναύαρχος Πείσανδρος τεθνήκει. ἐλέγετο δὲ καὶ ὃ τρόπῳ ἡ ναυμαχία ἐγένετο. εἶναι μὲν γὰρ περὶ Κνίδον τὸν ἐπίπλου ἀλλήλοις, Φαρνάβαζον δὲ ναύαρχον ὄντα σὺν ταῖς Φοινίσσαις εἶναι, Κόνωνα δὲ τὸ Ἐλληνικὸν ἔχοντα τετάχθαι ἔμπροσθεν αὐτοῦ. Pro altero εἶναι non

male ὀπίσθεν coniecisse videtur Hartman, licet remedii violentia habeat quod deterreat, sed procul dubio perperam idem vir doctus pag. 346 sollicitavit in § 12 verba sanissima et ob interpretibus recte explicata: αὐτὸν δὲ συμμείξαντα (vel potius συμμείξαντα) τοῖς πολεμίοις ἐμβολὰς ἐχούσῃ τῇ τριήρει πρὸς τὴν γῆν ἐξεώσθησαν, immemor rostra Graece dici ἐμβολον, non herele ἐμβολήν et etiam minus ἐμβολὰς. Ad ἐμβολή cf. Thuc. II, 89, VII, 70. Aesch. Pers. 328.

III, 19. ἐνταῦθα δὲ Ἀγησίλαον ἀνδρεῖον μὲν ἕξεστιν εἰπεῖν ἀναμφισβητήτως· οὐ μέντοι εἴλετό γε τὰ ἀσφαλέστατα. Propter ea quae statim secuntur, ubi narratur Spartano-
rum rex e duobus consiliis minus tutum secutus esse, praetulerit fortasse aliquis comparativum ἀσφαλέστερα, qui tamen non videtur necessarius.

III, 20. ἀλλ' ἐᾶν τ' ἀπιέναι ἢ βούλοιντο ἐκέλευε. Quod coniecit Hartman ἀλλ' ἀφιέναι ne praeferrem quidem, si in codice repertum esset. Nam de hominibus nondum captis quod volgatur aliquanto est aptius.

III, 23. εἰ δὲ μὴ ἐβλήθησαν αὐτοῖς οἱ ἐκ τοῦ στρατοπέδου δειπνοῦντες, ἐκινδύνευσαν ἂν ἅπαντες ἀπολέσθαι. Hartmano aut μεταξὺ vel ἤδη δειπνοῦντες scribendum videtur aut, quod probabilius putat, aliud latere sub eo participio. Mihi prorsus satisfacit ἤδη, quae vocola facillimè ante ΔΕΙΠΝΟΥΝΤΕΣ elabi potuit. Conferatur locus IV, 6, 7.

IV, 2. In verbis ἐκείνοι δ' Εὐκλείων τὴν τελευταίαν προείλοντο, ὅτι πλείους ἂν ᾤοντο λαβεῖν ἐν τῇ ἀγορᾷ, ὥστ' ἀποκτεῖναι redundant duo ultima, quae abesse malim, sed, quia nocent sententiae, multo magis suspecta mihi sunt quae uncinis significabo in his (§ 3): ὥς δ' ἐσημάνθη οἷς εἶρητο οὐδ' ἔδει ἀποκτεῖναι, σπασάμενοι τὰ ξίφη ἔπαυον τὸν μὲν τινα συνεστηκότα ἐν κύκλῳ (scil. in foro), τὸν δὲ [καθή-

μενον, τὸν δέ] τινὰ ἐν θεάτρῳ, ἔστι δ' ὃν καὶ κριτὴν καθήμενον. Nec fortasse genuina sunt verba οὕς ἔδει ἀποκτεῖναι, quae si abessent, verba praegressa significarent: signo dato iis quibus res mandata erat.

IV, 3. ὁ δ' Ἀγησίλαος διαλλάξας Μακεδονίαν εἰς Θετταλίαν ἀφίκετο. Numquam vidi διαλλάττειν similiter usurpatum, ita ut non mirer Madvigium coniecisse διέξας, citato cursu permensus, sed enim eodem modo apud poetas usurpatum reperitur verbum synonymum διαμεῖβειν, nec fortasse male conicias scriptorem Agesilai, qui in gemino loco II, 2 habet ἐξαμείψας, servasse genuinam lectionem, nisi quod διαμείψας etiam praetulerim.

IV, 8. ἐπεὶ δὲ τῷ ἄνδρῳ καὶ κατὰ τυχὴν καὶ κατ' ἐπιμέλειαν ἐγενέσθην φύλακε κατὰ τὰς πύλας ταύτας ἔνθα περ τὸ τροπαιὸν ἔστηκεν κτέ. Si fors ita tulit, nulla opus erat Pasimelo et Alcameni ad eam rem industria, quare potius crediderim, cum voculae ἢ et καὶ perpetuo confundantur a librariis, genuinam lectionem esse ἢ κατὰ τυχὴν ἢ κατ' ἐπιμέλειαν, ut Xenophon, quem tam accurate rem minimi momenti nosse haud arbitror, eam in medio reliquerit. Idem iam Campio placuisse nunc animadverto, sed eum non persuasuisse Breitenbachio, quem vide an te magis quam me permovere possit ut tueamur volgatam. De universae narrationis difficultatibus praeter diligentissimam Breitenbachii expositionem videatur Hartman pag. 352 sqq. Una fortasse earum sic expediri poterit, si in § 9 legemus: Ὡς δὲ πολὺ διεσχόντων τῶν τειχῶν ἅπ' ἀλλήλων παραταττόμενοι ὀλίγοι ἑαυτοῖς ἔδοξαν εἶναι σταύρωμά τ' ἐποίησαντο < ὀπισθεν > καὶ τάφρον οἷαν ἐδύναντο πρὸ αὐτῶν, ἕως δὲ οἱ σύμμαχοι αὐτοῖς βοηθήσοιεν. Ἦν δὲ καὶ ὀπισθεν αὐτῶν ἐν τῷ λιμένι Βοιωτῶν Φυλακή. Ita certe stantes inter vallum et fossam (cuius tamen

modi milites collocandi nullum possum afferre exemplum) ab utraque parte quodammodo tuti erant Lacedaemonii, imprimis, ut par erat, a tergo. Nam fossa, quam fecerant οἶαν ἐδύναντο, parum profunda fuisse videtur nec magno impedimento adorientibus Corinthiis ceterisque, unde fieri potuit (quod non sine causa miratur H.), ut in reliqua narratione non respiciatur. Ceterum ex his molestiis quam citissime pedem retrahere malo, re permissa ingeniosioribus.

V, 4. πέμπει δ' Ἀγησίλαος οὐκ ἑλαττον δέκα φέροντας πῦρ ἐν χύτραις. Usus scribendi suadet: < ἄνδρας > οὐκ ἑλαττον δέκα κτλ. In εἰσενεγκόντος, scil. εἰς τὰ ἄκρα, frustra haerere videtur Hartman.

V, 13. εἰ δ' ἐπιχειροῖεν διώκειν ῥαδίως ἂν ἀποφυγεῖν πελτασταῖς τοῖς ἐλαφροτάτοις τοὺς ὀπλίτας. Deleatur interpretamentum. Sermonis quoque ratio, si ipse scriptor tale quid addidisset, commendaret οὕσιν ἐλαφροτάτοις.

V, 16. ἀλλὰ σὺν τοῖς ἐκδρόμοις ἰσομέτωποι καὶ ἐδίωκον καὶ ἐπέστρεφον (equites). Hartman pag. 355 „Quid sit σὺν — „ἰσομέτωποι nemo scit. Vertunt quidem: non ultra lineam „hoplitarum, qui ex acie procurrerant, excurrerunt. Sed „neque quisquam illo sensu οἱ ἐκδρομοὶ dixit, et absurba „illa videtur interpretatio. Quam enim lento gradu, ob „secro, equo utendum est, ut ultra lineam peditum gravibus armis instructurum non excurrat. In proelio vero „ridicula est equitum tarditas.” Satis pro imperio. Primum velim reputes ipsum Xenophontem scribentem κακῶς οἱ ἵππεῖς ἐπέθεντο haud obscure vituperare istam equitum tarditatem, tum Laconum equitatum fuisse illa aetate, ut fere semper, pessimum (qua de re videatur imprimis locus VI, 10 sq.), deinde ei demum aliquod in hac quaestione competere iudicium, qui probe cognitam habeat loci

ubi hanc cladem passi sunt Lacedaemonii naturam; facile enim fieri potest ut aut soli asperitas aut alia obstacula, velut sentes arbustave, equites eosque pessimos celerius provehi vetuerit, tandem non satis nosse neque me neque Hartmanum hoplitarum Laconum, per totam Graeciam celebratorum, velocitatem, sed fortasse non esse neglegendos δρόμους ὁπλίτας in Graecorum certaminibus, nec minus saepe historicos usurpare de gravis armaturae militibus verba θεῖν, τρέχειν et δρόμος; ut uno defungar exemplo, de Charete, cui equites aderant et hoplitae Phliasiorum, Xenophon sic scribit VII, 2, 22 προῆσαν οἱ τῶν Φλιασίων (l. Φλειασίων) ἰππῆς καὶ πεζοί· καὶ τὸ μὲν πρῶτον ταχέως ἡγοῦντο, ἔπειτα δ' ἐτρόχαζον· τέλος δ' οἱ μὲν ἰππῆς κατὰ κράτος ἤλαυνον, οἱ δὲ πεζοὶ ἔθεον ὡς δυνατὸν ἐν τάξει, οἷς καὶ ὁ Χάρης σπουδῇ ἐπηκολούθει.

Pergit Hartman: „Dein vocabula καὶ αὖθις non potest „praebere sententiam, quae hic necessario requiritur iterum iterumque.” Hoc fortasse vere monuit, sed nonne Graece similiter ac Latine dici potest, nempe αὖθις καὶ αὖθις? Apud Platonem certe in Philebo p. 24 C legitur: τὸ δὲ εἰσαὖθις τε καὶ αὖθις ἴσως λεχθέντα τὸν τε ἐρωτῶντα καὶ τὸν ἐρωτῶμενον ἰκανῶς δὲ ξυμφωνοῦντα ἀποφάνειαν. Quod si ita est, hoc certe volnus facili medicina curabitur scribendo: ποιοῦντες δὲ καὶ πάσχοντες τὰ ὁμοῖα τούτοις < αὖθις > καὶ αὖθις, αὐτοὶ μὲν αἰὲ ἐλάττους τε καὶ μαλακώτεροι ἐγίγνοντο, οἱ δὲ πολέμιοι θρασύτεροί τε καὶ αἰὲ πλείους οἱ ἐγχειροῦντες. „Ad „equites — ita pergit H. — referenda sunt vocabula „ποιοῦντες καὶ πάσχοντες. Quid autem illi ἐποιοῦν? Nempe „ἐδίωκον. Sed nihildum de iis narratum est, quod participio „πάσχοντες significetur.” Nimirum a supervacaneis abstinere solet Xenophon; nam satis declarat totius loci contextus πάσχοντες de acceptis vulneribus esse intellegendum.

„Quod autem mihi gravissimum argumentum videtur, „quo quis suspicari possit lacunosum hunc locum esse, „hoc est: narratum est in praecedentibus cum Iphicratis „peltastae in praetereuntes impetum facerent, Calliae ho- „plitas haud procul ab urbe restitisse. Quid autem ibi „egerunt? Nihil, quantum quidem e Xenophonte verbis „nobis relictis efficere possumus.” Ne hoc quidem argu- mento mihi persuasit vir acutus. Prorsus enim non video quid sumere nos vetet Calliae hoplitas non alio consilio ibi constitisse, quam ut praesidio essent leviter armatis, qui repulsi ab hoste identidem ad illos se reciperent, nec rem per se satis manifestam cur Xenophon, qui praesertim in Historia Graeca idque saepe plus aequo brevitatis fuerit studiosus, diserte commemorare debuerit, satis causae esse perspicio.

Nullum ergo satis firmum agnosco argumentum, quo freti hanc narrationem mancam et lacunosam ad nos per- venisse statuamus. Nam quod ad neglectos hucusque mihi ἐκδρομούς attinet, scire pervelim quos locos praeter Thu- cydideum IV, 125 (Pollux enim III, 148 huc non pertinet) Hartman noverit, propter quos perhibere ei liceat falsam esse interpretum de loco Xenophontis sententiam, idque eo minus quod minime certum videtur apud Thucydidem alios quam hoplitas ea voce designari.

V, 19. τὸ μέντοι Λέχκιον ἐφρούρουν οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ οἱ σύμμαχοι. οἱ Φυγάδες δὲ τῶν Κορινθίων οὐκέτι πῆξιν παρίοντες ἐκ Σικυῶνος διὰ τὴν τῆς μόρας δυστυχίαν, ἀλλὰ παραπλέοντες, καὶ ἐντεῦθεν ὀρμώνενοι, πράγματα εἶχόν τε καὶ παρείχον τοῖς ἐν τῷ ἄσπεϊ. Non habet quo referatur ἐντεῦθεν, nec cum interpre- tibus intellegere oram maritimam non significatam leges sermonis nos patiuntur. Non tamen propterea delebo cum

Hartmano verba ἐντεῦθεν ὀρμώμενοι (quae quis quaeso fuisset additurus?), sed conicio excidisse mentionem loci, quem praesertim praegressis verbis τὸ μέντοι Λέχαιον — σύμμαχοι nullum alium fuisse suspicor quam Lechaeum. Correxerim igitur: ἀλλὰ παραπλέοντες < εἰς Λέχαιον >, καὶ ἐντεῦθεν ὀρμώμενοι πράγματα εἶχόν τε καὶ παρῆχον τοῖς ἐν τῷ ἄστει.

VI, 3. Valde mihi abblanditur Hartmani opinio scholium esse censentis verba ταῦτα — ἐπικουρήσουσι, in quo praeterea perabsurde verbum ὑπαπειλεῖν usurpatur de minis apertissimis.

VI, 4. οἱ ἐκ τῶν ἀγρῶν Ἀκαρναῖνες ἔφυγον εἰς τὰ ἄσκη, πάντα δὲ τὰ βοσκήματα ἀπεχώρησε πόρρω, ὅπως μὴ ἀλίσκηται. Legitur quidem IV, 5, 5 εἰς δὲ τὸ Ἡραῖον κατέφυγον καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες καὶ δοῦλοι καὶ ἐλεύθεροι καὶ τῶν βοσκημάτων τὰ πλεῖστα, sed ibi propter verba interposita facilem excusationem habet τὸ καταφεύγειν aliquo dictum de brutis animalibus. Nec tamen propterea ἀπεχώρησε depravatam esse prae fracte contendere auserim cum Hartmano: notabo potius locum, paullo sane liberioris et negligentioris dictionis conquisiturus, si forte exstant, exempla. Sin vero nusquam exstare constiterit, facili mutatione possis conicere ἀπεχώρισαν = ἀποχωρῆσαι ἐποίησαν, ut alibi Xenophon usurpat ἀναχωρίζειν pro ἀναχωρεῖν ποιεῖν¹⁾.

VI, 7. κατεβίβασαν δ' εἰς τὸ ὁμαλὲς τὸ στρατόπεδον, καί περ ἤδη περὶ δεῖπνον παρασκευαζόμενον. Rectene an secus vir doctissimus neget κατεβίβασαν pro καταβιβάσαι ἐποίησαν dici potuisse, mihi quidem non satis liquet, sed hoc video

1) Ad ἀποχωρίζειν sic usurpatum cf. Lys. XVI, 16. Potest etiam spuria esse sententia finalis, qua remota nulla est in verbo ἀποχωρεῖν offensio. Est autem satis otiosa.

verbum παρασκευάζεσθαι cum praepositione περί iungi non posse, nec magis usitatum esse dicere περί δεῖπνον παρασκευαζόμενον, ut sit circa tempus quo coena paratur. Improbabiliter tamen coniceres praepositionem deberi libris, quippe qui ipsi Graece scribentes eam procul dubio omissuri fuissent. Quid igitur? Aut fallor, aut Xenophon dederat ἤδη περί δεῖπνον < ὅν >, ut εἶναι sive ἔχειν περί vel ἀμφί τι dicuntur, qui in aliqua re versantur, et corrector aut interpres supplevit παρασκευαζόμενον.

VI, 13. οἱ δ' Ἀχαιοὶ πεπονηκέναι τ' οὐδὲν ἐνόμιζον αὐτὸν (Agesilaum), ὅτι πόλιν οὐδεμίαν προσειλήφει οὔτε ἐκούσαν οὔτε ἄκουσαν, ἐδέοντό τε, εἰ μὴ τι ἄλλο, ἀλλὰ τοσοῦτόν γε χρόνον καταμεῖναι αὐτόν, ἕως ἂν τὸν σπορητὸν διακωλύσῃ τοῖς Ἀκαρνανῶσιν. Scabra oratio. Expectes: ἐδέοντό τε αὐτοῦ — καταμεῖναι, ἕως κτέ.

VII, 6. ἦν δ' ὅτε οἰχομένων τῶν πλείστων Ἀργείων εἰς τὴν Λακωνικὴν οὕτως ἐγγύς πυλῶν προσῆλθεν. Huic loco insperatam lucem attulit Madvigii coniectura Σαρωνικὴν, scil. ad festum Dianae Σαρωνίδος, cl. Pausan. II, 30, 7 et 32, 10.

VIII, 1. περιπλέοντες καὶ τὰς νήσους καὶ πρὸς τὰς ἐπιθαλαττιδίας πόλεις. Iniuria πρὸς delet Hartman pag. 359. Rectissime enim dicitur περιπλεῖν πρὸς, vide v. c. § 23 ἐν τῷ περὶ Ἀχαιῶν καὶ Λέχαιον κόλπῳ περιπλεῖν πρὸς τὸν Ἑκδικον.

VIII, 6. καὶ τοὺς μὲν προσιόντας (recte Cobet pro ἰόντας) ἀρμωστὰς φίλως ἐδέχοντο, τοὺς δ' ἀπόντας μετεπέμποντο. Significantur, qui metu Cononis et Pharnabazi abierant, et fortasse verius scriberetur ἀπελθόντας. Solent certe opponi inter se verba προσιέναι et ἀπιέναι. Nihilominus ἀπόντας ferendum existimo.

VIII, 15. τῷ μὲν δὴ Τιριβάζῳ ἀκούοντι ἰσχυρῶς ἤρσκον οἱ τοῦ Ἀνταλκίδου λόγοι· τοῖς δ' ἐναντίοις λόγοις ταῦτ' ἦν. Nihil

lucramur cum Cobeto rescribentes λόγος aut cum aliis λόγοι, ex sequentibus enim apparet, quod iam observavit Breitenbach, longe aliud expectari. „Die folgenden Worte „οἱ τε γὰρ — ἐφοβοῦντο lassen vielmehr einen Gedanken „voraussetzen wie: den Gegner misssielen diese Vorschläge, „oder: sie erregten ihnen Schrecken (so Campe). Das „überlieferte λόγοις ταῦτ' ἦν ist also eher vielleicht aus „φόβος ἐνταῦθ' ἦν entstanden, wenn nich etwa auch ἐναντίοις „verdorben und nur τοῖς δ' unversehrt erhalten ist, hinter „dem etwas stand wie: (gefiel es) im Gegentheil gar nicht. „Dann würde λόγοι (nachher in λόγοις corrumpirt) als „spätere Ergänzung anzusehen sein.” Equidem hoc videre mihi videor, locum prorsus sanari simplici hac correctione: τοῖς δ' ἐναντίοις δι' ὅχλου ταῦτ' ἦν. Cf. Thuc. I, 73, Ar. Eccl. 888. Locutione ὅχλον παρέχειν cum aliis multis saepius usus est Xenophon.

VIII, 31. αἰσθόμενοι δ' οἱ Λακεδαιμόνιοι ὅτι ἡ δεκάτη τε τῶν ἐκ τοῦ Πέντου πεπραμένη εἴη ἐν Βυζαντίῳ ὑπ' Ἀθηναίων. καὶ Καλχηδόνα ἔχουσι καὶ αἱ ἄλλαι Ἑλλησπόντιοι πόλεις φίλου ὄντος αὐτοῖς (Atheniensibus) Φαρναβάζου εὖ ἔχουσαν, ἔγνωσαν ἐπιμελητέον εἶναι. Temere Madvigium reponere εὐνοοῖεν docet § 27.

VIII, 35. καὶ ἐπανελθὼν εἰς τὰ ὄρη ἐνέδραν ἐποιήσατο. Minus quidem usitate dixit ἐπανελθὼν pro ἀνελθὼν, quod reponi iubet Hartman, sed vid. Plat. Tim. 52 C et Hipp. Min. 363 C et Hesychium ἐπανελθεῖν ἀναβῆναι. Cf. etiam verba ἐπαναβαίνειν, ἐπαναπλεῖν, ἐπανατέλλειν, quorum usus saepe vix diversus est ab usu verborum ἀναβαίνειν, ἀναπλεῖν, ἀνατέλλειν.

VIII, 38. καὶ ὁ Ἀναξίβιος γνοὺς μὴ εἶναι ἐλπίδα σωτηρίας, ὁρῶν ἐπὶ πολὺ τε καὶ στενὸν ἐκτεταμένον τὸ ἑαυτοῦ στρατεύμα, καὶ νομίζων πρὸς τὸ ἄναντες οὐκ ἂν δύνασθαι σαφῶς βοηθῆσαι

αὐτῷ τοὺς προεληλυθότας κτλ. Hartman p. 363 „quid sibi velit istud σαφῶς non video: sensu enim cassum est σαφῶς βοηθῆσαι.” At sensu cassum non est σαφῶς οὐκ ἂν δύνασθαι βοηθῆσαι, manifesto non posse opitulari, et sane hunc verborum ordinem praetulerim.

Iam more meo breviter notabo, quae praeterea in hoc libro a Hartmano primo bene correctae reperiam. Cap. I, 2 "Ο τυν αὐτῷ (pro σὺν αὐτῷ,) — ξύμμαχον ποιήσοι, quae splendida est emendatio. I, 12 καὶ [ἡμεῖς del.] δεῦρο. II, 7 κατεσκευάστο pro κατεσκευάσθη. [III, 23 longe equidem praefero Breitenbachii et Madvigii emendationem, οἱ δὲ post ἐπιπτον delentium Hartmanianae, qua καὶ post prius οἱ δὲ expungitur]. IV, 1 transposito αἰ, quod legitur post διὰ τὸ, scribit: ὁρῶντες δὲ οἱ Κορίνθιοι ἑαυτῶν μὲν καὶ τὴν χώραν δουμένην καὶ αἰεὶ ἀποθνήσκοντας διὰ τὸ τῶν πολεμίων ἐγγὺς εἶναι. VII, 4 ἔσεισεν post ἐμβάλλειν pro σείσειε (νομίζει, pro quo νομίζειν requirit rectius habet quam illud). VIII, 2 delet ὡς ἔλεγεν et VIII, 35 καὶ post αἰσθόμενος, sed post Cobetum, qui in editionibus suis ea verba omisit. VIII, 5 delet ἀλλὰ προθύμως legitque deinde εἰ μέλλει (pro μέλλοι) πολιορκηθήσεσθαι. VIII, 23 ἐκεῖθεν <ἐπτα> ναῦς, rationibus tamen usus parum firmis. VIII, 32 ὥστε μηκέτι (pro μὴ) ἔχειν. Ubi si ἔτι necessarium, non minus necessarium videtur § 34 οὐδὲν <ἔτι> ἔφασαν αὐτῶν δεῖσθαι. Cf. Cobeti ed. II. Tandem mentione digna quae annotavit ad III, 13. In aliis, quae legantur apud ipsum, mihi non persuasit, velut requiri τρυφῆσαι pro ἐντρυφῆσαι IV, 1, 30. Quippe praepositio manifesto pertinet ad τὰ βαπτὰ, ἐφ' ὧν καθίζουσιν οἱ Πέρσαι μαλακῶς, quae Agesilao ὑπετίθεσαν οἱ θεράποντες. Imo si τρυφῆσαι ibi legeretur, suspicarer ἐντρυφῆσαι. Sic quoque fallitur I, 27 (ubi proscribit verba πιστεύσαντες,

ὅτι καὶ ὁ Ἀριαῖος ἀποστὰς βασιλέως ἐπολέμησεν αὐτῷ, recte explicata a Breitenbachio) contendens verbum πιστεύειν sic positum ne Graecum quidem esse. Vide v. c. IV, 4, 7, ubi ad ἐπίστευσε similiter cogitandum est αὐτοῖς.

AD LIBRUM V.

Caput I, 5. ὥστε ὑπὸ ψηφίσματος Ἀθηναῖοι πληρώσαντες ναῦς πολλὰς κτέ. Expectabam, quod iam Hertleinius video coniecisse, ἀπὸ ψηφίσματος, ut dicitur ἀπὸ σημείου, ἀπὸ κελεύσματος, ἀπὸ παραγγέλλεως, ἀπὸ τοῦ συγκειμένου, ἀφ' ἑαυτοῦ γνώμης, similia. Legitur quidem Arist. Lysistr. 270 ὑπὸ ψήφου μιᾶς, sed ibi recte Meinekius coniecisse videtur ἀπό, quod receptum a Blaydesio.

Secuntur haec: ἀντιπληροῦσι ναῦς τρισκαίδεκα, καὶ αἰροῦνται Εὐνομον ναύαρχον ἐπ' αὐτάς. Valde suspectum habeo ναύαρχον, quia Atheniensium navibus στρατηγοὶ praeficiebantur, non ναύαρχοι, qui sunt Lacedaemoniorum et Corinthiorum et fortasse aliorum, neque ullum novi Xenophontis aut alius scriptoris antiqui Attici, ubi similis reperiatur vocabuli abusus. Vide igitur ne interpretis sit ναύαρχον scripseritque Xenophon aut καὶ αἰροῦνται Εὐνομον ἐπ' αὐτάς aut, si quid necessario addendum, καὶ αἰροῦνται Εὐνομον ἄρχοντα ἐπ' αὐτάς, ut ea vox falsum interpretamentum ναύαρχον peperisse censeatur. Sed nullo opus esse additamento docet v. c. locus VII, 1, 45 ἐπὶ τὸ ξενικὸν καθίστησιν Ἀδέαν τὸν αὐτοῦ υἱόν.

I, 21. καὶ καταδύειν μὲν οὐκ εἶα στρογγύλον πλοῖον οὐδὲ λυμαίνεσθαι ταῖς ἑαυτῶν ναυσίν. Hartman pag. 365 aut Accusativum requirit, aut Dativum putat „contra Xenophontis

consuetudinem" pro Accusativo positum esse suspensum a verbo *λυμαίνεσθαι*, negans *ταῖς ἐαυτῶν ναυσί* esse posse instrumentalem. „Nullam enim navem aliam demergere posse, quin et ipsa aliquid damni accipiat." Ego tamen semper sic habui, longarum navium rostra tam firma fuisse, ut iis aliquis sine propriae navis damno alienum navigium demergere posset. Quare volgarem interpretationem hoc certe argumento impugnare nemo potest. Pluris fortasse momenti est, quod speciose vir doctissimus contendit verba *ταῖς ἐαυτῶν ναυσίν* ita addita languere. Ceterum verum non est verbum *λυμαίνεσθαι* a Xenophonte iungi cum solo Accusativo. Inter legendum mihi notavi locum ex Hellenicis II, 3, 26 εἰ τις ἡμῶν αὐτῶν λυμαίνεται ταύτῃ τῇ καταστάσει et Hipparch. IV, 3 τὰ λεία τῶν σταθμῶν λυμαίνεται καὶ ταῖς εὐφύεσιν ὁπλαῖς. Ergo nulla causa est cur de reponendo τὰς ναῦς cogitemus.

I, 33 extr. Θηβαῖοι δ' εἰς τὰς σπονδὰς εἰπελθεῖν ἠναγκασθῆσαν. Quod qua conditione fecerint cum iam exposuerit X., nescio an verba αὐτονόμους ἀφέντες τὰς Βοιωτίας (X. certe scripsisset Βοιωτίδας) πόλεις ab interprete sint addita.

II, 1. ἔδοξεν αὐτοῖς, ὅσοι ἐν τῷ πολέμῳ τῶν συμμάχων ἐνέκειντο καὶ τοῖς πολεμίοις εὐμενέστεροι ἦσαν ἢ τῇ Λακεδαιμονίᾳ, τούτους κολάσαι. Verissime monuit Hartman neque ἐνέκειντο neque ἐπέκειντο esse huius loci, sed requiri quod significet „qui dubia fide fuerant." Itaque suspiceris Xenophontem dedisse ἀπίστως διέκειντο.

II, 5. βρεχομένων δὲ [sc. τῷ ὕδατι τοῦ ποταμοῦ τοῦ ῥέοντος διὰ τῆς Μαντινείας ἀποχωσθέντος ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων] τῶν κάτω πλίνθων καὶ προδιδουσῶν τὰς ἄνω, τὸ μὲν πρῶτον ἐρρήγνυτο τὸ τεῖχος, ἔπειτα δὲ καὶ ἐκλίνετο. οἱ δὲ χρόνον μὲν τινα ξύλα ἀντήρειδον καὶ ἐμηχανῶντο ὥς μὴ πίπτει ὁ πύργος· ἐπεὶ δ'

ἡττῶντο τοῦ ὕδατος, δεισάντες μὴ πετόντος πῃ τοῦ κύκλου
τείχους (recte Dindorf τοῦ κύκλου cum optimo codice,
deleto τείχους, corrigendum esse monuit) δοριάλωτοι γένοιτο,
ᾠολόγουν περιαιρήσειν. Aqua obstructi fluminis auctore Xe-
nophonte ὑπὲρ τῶν ὑπὸ τῷ τείχει θεμελίων ascenderat, itaque
ruinam minitabatur toti muro, non parti tantum eius sive
turri, quapropter vocabula ὁ πύργος reddantur magistello,
quo facto e praegressis ad πίπτοι mente repeti potest τὸ
τείχος. Addidit fortasse aliquis veritus ne lector πίπτοι ad
τὰ ξύλα scilicet referret.

II, 12. In Cligenis Acanthii ad Spartanos oratione haec
sic scripta exspectabam: ὅτι μὲν γὰρ τῶν ἐπὶ Θράκης μεγίστη
πόλις Ὀλυνθος σχεδὸν τι πάντες ἐπίστασθε. οὗτοι <πρῶτον
μὲν> τῶν <ἐλαττόνων> πόλεων προσηγάγοντο ἔστιν ἃς ἐφ'
ᾧτε νόμοις τοῖς αὐτοῖς χρῆσθαι καὶ συμπολιτεύειν, ἔπειτα δὲ καὶ
τῶν μείζονων προσέλαβόν τινας. ἐκ δὲ τούτου ἐπεχείρησαν καὶ τὰς
τῆς Μακεδονίας πόλεις ἐλευθεροῦν ἅπ' Ἀμύντου τοῦ Μακεδόνων
βασιλέως. ἐπεὶ δ' εἰσήκουσαν αἱ ἐγγύτατα αὐτῶν <καὶ ἐλάτ-
τους>, ταχὺ καὶ ἐπὶ τὰς πόρρω καὶ μείζους ἐπορεύοντο. Licet
enim quae uncis inclusa inserui oppositorum vocabulorum
ope facile intellegantur, dubito tamen num Xenophon
praesertim in concione, ubi cum reliquis scriptoribus legi-
bus rhetoricis obtemperare assolet, illa omittere potuerit.

II, 13. ἡμεῖς δὲ — βουλόμεθα μὲν τοῖς πατρίοις χρῆσθαι καὶ
αὐτοπολιταί εἶναι. Iure Breitenbach Cobeti coniecturae
αὐτοὶ πόλις opposuit locum ex foedere Lacedaemoniorum
cum Argivis apud Thuc. V, 79, 1. Insuper, si quid mu-
tandum esset, saltem αὐτοὶ πόλεις scribendum fuerat.
Loquitur enim orator non Acanthiorum tantum sed simul
Apolloniatarum nomine.

II, 17. τούτων μὴν ἀκολουθούντων καὶ τὰ ἐν τῷ Παγγαίῳ

χρύσεια χεῖρα ἂν αὐτοῖς ἤδη δρέγοι. Nihil insoliti haberet huiusmodi scriptura: καὶ πὶ τὰ ἐν τῷ Παγγαίῳ χρύσεια χεῖρας ἂν ἤδη δρέγοιεν, sed audacissima metaphora manus tribuitur aurifodinis. Quis tamen volgatae scripturae, cuius sententia loco est etiam accommodatior, vim afferre audeat?

II, 25. στασιαζόντων δὲ τῶν Θηβαίων πολεμαρχοῦντες μὲν ἐτύγχανον Ἰσμηνίας τε καὶ Λεοντιάδης, διάφοροι δ' ὄντες ἀλλήλοις καὶ ἀρχηγὸς ἐκάτερος τῶν ἐταιριῶν. Contendit Hartman p. 368 sic Graece dici non posse: „suae uterque factionis princeps erat.” Quod licet non tam praefracte negare audeam, fieri tamen potest ut vere moneat. Si conieceris ἐκάτερος τῆς ἐταιρίας, fideiussorem afferre poteris Thucydidem II, 22, 3: ἡγοῦντο αὐτῶν ἐκ Λαρίσης Πολυμήδης καὶ Ἀριστόνους ἀπὸ τῆς στάσεως ἐκάτερος. Lenissime autem, si opus, corrigi posset ἐκάτερος <ἐκατέρας> τῶν ἐταιριῶν, ut Latine certe recte dicas uterque utriusque. (Caesar B. G. VII, 35, 1 cum uterque utrique esset exercitus in conspectu), veruntamen hucusque nullus mihi succurrit ex Attico scriptore locus, ubi simile quid legitur. Quare ἐφεκτέον. In eadem paragrapho haec secuntur: ὁ μέντοι Λεοντιάδης ἄλλως τ' ἐθεράπευεν αὐτόν, καὶ ἐπεὶ εἰσφκειώθη, ἔλεγε τάδε. Verbum εἰσοικειῦσθαι in vetere Graecitate nusquam alibi mihi lectum est, et suspicor Xenophontem aut dedisse, quod usu tritissimum, καὶ ἐπεὶ φκκειώθη aut, si praepositionem adhibuit, προσφκειώθη, quod compositum senioribus certe est usitatissimum.

II, 28. ἐπεὶ δ' ὠμολόγησε ταῦτα (Phoebidas), παρορμηῆσαι μὲν αὐτὸν ἐκέλευσεν (Leontiades Thebanus), ὥσπερ συνεσκευασμένος ἦν εἰς τὸ ἀπιέναι· ἡνίκα δ' ἂν ἦ καιρὸς, πρὸς σὲ ἦξω ἐγώ, ἔφη ὁ Λεοντιάδης, καὶ αὐτὸς σοι ἡγήσομαι. Vocabula ὁ Λεοντιάδης si genuina sunt, quod valde dubito, Xeno-

phon ea melius posuisset post ἐκέλευσεν. Sed vel magis suspecta habeo verba otiosa εἰς τὸ ἀπιέναι, cum praesertim noster verbum συσκευάζεσθαι iungere soleat cum ὡς et participio, ut Cyrop. V, 3, 9 συνεσκευασμένος ὡς ἐξαγγελλῶν ἐπορεύετο et § 26 ὅτι — συσκευάζοιτο ὡς ἐμβαλλῶν εἰς τὴν αὐτοῦ χώραν.

II, 29. Alterum εἰς τὴν ἀκρόπολιν (post verbum παρίεναι) multo elegantius abesset, cum praesertim paullo post tertia vice legatur τὴν ἀκρόπολιν.

II, 34. νῦν δ' ἐπεὶ τὰδε πέπρακται, οὐδὲν ὑμᾶς δεῖ Θηβαίους φοβεῖσθαι. Additam malim voculam ἔτι, quae post οὐδὲν facile elabi potuit.

II, 38. διδάσκων ὅτι οἱ Ὀλύνθιοι κατεστραμμένοι τὴν μεῖζω δύναμιν Μακεδονίας εἶεν, καὶ οὐκ ἀνήσουσι τὴν ἐλάττω κτέ. Coniecturam suam Μακεδονίας esse interpretis Hartman confirmare potuerat hoc argumento, quod si ipsius Xenophontis esset epexegeta, daturus fuisset τὴν μεῖζω δύναμιν, τὴν Μακεδονίας. — Ad praegressam paragraphum ideam vir doctus conqueritur atra nocte premi verba, quibus post occupatam Cadmeam a Phoebida dicitur de Spartanis τὴν εἰς τὴν Ὀλυνθον στρατιὰν ξυναπέστελλον, καὶ ἐκπέμπουσι Τελευτίαν μὲν ἄρμостήν, τὴν δ' εἰς τοὺς μυρίους ξύνταξιν αὐτοῖ τε ἅπαντες ξυνεξέπεμπον κτέ. Supra enim § 20 sqq. narratum esse δόξαι πέμπειν τὸ εἰς τοὺς μυρίους ξύνταγμα ἐκάστην πόλιν: illius autem exercitus Acanthiorum rogatu Eudamidam partem secum duxisse et impetrasse ab ephoris, ut Phoebidas ad se adduceret τοὺς ὑπολειπομένους τῶν ἑαυτῷ προστεταγμένων (§ 24), quod hunc fecisse apparere ex § 25. Quos nullos alios esse posse quam τοὺς μυρίους, detractis iis copiis, quas iam statim Eudamidas secum duxerit cett. Speciose licet haec disputet vir doctus, nec obscuritatis

crimen prorsus diluere possim, tamen vehementer nego τοὺς ὑπολειφθέντας ab Eudamida et adductos deinde a Phoe-bida esse posse omnes aut vel aliquam partem eorum qui restarent, si bis mille illos milites Eudamidae a decem milibus detraxeris. Quod non tantum apparet ex hac paragra-pho, sed etiam partim ex ipsis Acanthiorum verbis § 23, qui, postquam πέμπειν τοὺς εἰς τοὺς μυρῖους ξύνταγμα ἐκάστην πόλιν decretum est, in contione Spartae ἐδίδασκον ὡς ταῦτα καλὰ μὲν εἴη τὰ ψηφίσματα, οὐ μέντοι δυνατὰ ταχὺ περανθῆναι. βέλτιον οὖν ἔφασαν εἶναι, ὡς τάχιστα ἄνδρα ἐξελεῖν ἄρχοντα καὶ δύναμιν ἐκ Λακεδαιμόνος τε, ὅση ἂν ταχὺ ἐξέλθοι, καὶ ἐκ τῶν ἄλλων πόλεων, partim, idque lucu-lentius, ex his: ὁ μέντοι Εὐδαμίδας ἐξίων Φοιβίδαν τὸν ἀδελφὸν ἐδεήθη τῶν ἐφόρων τοὺς ὑπολειπομένους τῶν ἑαυτῷ προστε-ταγμένων ἀθροίσαντα μετιέναι. Satis enim clare narratur Eudamidas non esse totius exercitus, qui nondum mitti potuit, ducem, sed tantum bis mille militum, quos statim proficisci Acanthiorum rogatu Spartani iusserant ¹⁾. Hi tantum vere dici poterant οἱ Εὐδαμίδᾳ προστεταγμένοι, neque igitur verba τοὺς ὑπολειπομένους τῶν ἑαυτῷ προστεταγμένων aliter intellegere possum quam de parte horum MM mili-tum qui, cum Eudamidas festinabundus proficisceretur, col-lecti nondum erant. Phoebidas autem, cui nihil aliud mandatum erat quam ut τοὺς ὑπολειφθέντας τοῦ Εὐδαμίδου fratri adduceret, tum non vere imperatorem fuisse credi-derim, eoque minus miror silere Xenophontem id quod narrant seniores scriptores, Diodorus Plutarchus Nepos, imperium homini ademptum esse. Quod si revera accidis-

1) Sic intellego verba ἐκπέμπουσι οἱ Λ. Εὐδαμίδαν καὶ σὺν αὐτῷ — ὡς δισχιλίους, qui non dicuntur omnes simul profecti esse.

set, non infra V, 4, 4 Thespiensibus harmosta ab Agesilao relictus esse narraretur. Phoebidam cum militibus curae suae commissis in arce a se occupata (§ 29) remansisse suspiceris, postquam (§ 35) τοῖς Λακεδαιμονίοις ἔδοξε τὴν ἀκρόπολιν ὥσπερ κατείληπτο φυλάττειν, nec perrexisse ad fratrem, quod initio placuerat. Non enim dicitur contrarium, nec video cui melius Spartani eam rem mandarent quam ei qui illic iam erat. De § 37 lectorem relego ad Breitenbachium, qui recte verba συναποστέλλειν et συνεκπέμπειν ita interpretari videtur ut significant ἀθρόους ἀποστέλλειν et ἐκπέμπειν, et corrigere ἅπαντας pro ἅπαντες.

II, 39. καὶ πρὸς μὲν τῆς πόλιν (Olynthum) ἰὼν (Teleutias) οὗτ' ἔκαεν οὗτ' ἔκοπτε, νομίζων, εἴ τι ποιήσῃς τούτων, ἐμποδῶν ἢν αὐτῷ πάντα γίνεσθαι καὶ προσίοντι καὶ ἀπίοντι ὅποτε δ' ἀναχωροῖν ἀπὸ τῆς πόλεως, τότε ὀρθῶς ἔχειν κόπτοντα τὰ δένδρα ἐμποδῶν καταβάλλειν, εἴ τις ὀπισθεν ἐπίοι. Non est ἀναχωροῖν hic optativus frequentativus, ut videtur Hartmano, qui hoc usus argumento, quod Teleutias semel tantum arbores caedere potuerit, verba ἀπὸ τῆς πόλεως deleri iussit, sed in oratione obliqua etiam de re semel facta nullo alio modo scriptor uti poterat quam optativo. Fac vero omisisse Xenophontem verba ἀπὸ τῆς πόλεως, vel sic e praegressis eadem verba mente repetenda forent, nec contineri his potest, ut putavit vir doctus, sententia generalis. Neque ὅποτε tantum quoties significat, sed haud raro ab ὅτε nihil differt.

III, 1. Insigni vitio e libris editur: ἐπειδὴ δὲ καταφρονητικῶς οἱ Ὀλύνθιοι καὶ εἰς τὸ προάστειον καὶ Εἰς αὐτὰς τὰς πύλας ἤλαυνον. Quis enim credat Olynthios clausas Apolloniae portras intrasse? Haud dubie emendandum καὶ πρὸς αὐτὰς τὰς πύλας ἤλαυνον, ut recte § 2 subsequitur: ἔως πρὸς

αὐτὸ κατεδίωξε τῶν Ὀλυνθίων τὸ τεῖχος. Cf. III, 2, 19, 22. Saepe utramque praepositionem a librariis confundi ignorat nemo.

III, 6. ἀλλὰ πάντες ἔφευγον οἱ μὲν ἐπὶ Σπαρτῶλου, οἱ δ' ἐπ' Ἀκάνθου, οἱ δ' εἰς Απολλωνίαν, οἱ πλεῖστοι δ' εἰς Ποτειδαίαν. Ex his apparet deinde scribendum esse: ὡς δ' ἄλλοι ἄλλῃ ἔφευγον, οὕτω καὶ οἱ πολέμιοι ἄλλοι ἄλλοσε διώκοντες παμπληθεῖς ἀπέκτειναν ἀνθρώπους pro eo quod bis perperam editur ἄλλος. Quid inter utramque formulam intersit ratio docet, usus confirmat.

III, 7. ἡ μὲν γὰρ ὀργὴ ἀπρονόητον, ἡ δὲ γνώμη σκοπεῖ οὐδὲν ἤττον μὴ τι πάθῃ ἢ ὅπως βλάψῃ τι τοὺς πολεμίους. Absurde ἡ γνώμη dicitur πάσχειν τι. Requiritur aut μὴ < τις > τι πάθῃ, aut μὴ τι πάθῃς ἢ ὅπως βλάψῃς τι τ. π. Illud restituendum.

III, 13. καὶ γὰρ τῷ μὲν πατρὶ αὐτοῦ Ἀρχιδάμῳ ξένοι ἦσαν οἱ περὶ Ποδάγνεμον καὶ τότε τῶν κατεληλυθότων ἦσαν. Opponitur τότε tempori quo vivebat adhuc Archidamus, Agesilai pater, itaque suo loco positum est, nec obtemperandum Hartmano requirenti οἱ τῶν τότε — ἦσαν, quod mihi loci sententiam plane pervertere videtur. Non enim Archidami aetate, sed nuperrime Phliuntem exules redierant. Cf. V, 2, 10.

III, 21. τοσοῦτον γὰρ ἐγκράτεια γαστρὸς διαφέρει κτέ. Miror virum acutissimum, qui recte pag. 372 ostendit horum verborum difficultatem, non simul animadvertisse facili correctione ei occurrī posse, nempe scribendo: τοσοῦτον γὰρ ἐγκράτεια < ἀκράτειας > γαστρὸς διαφέρει. Proclivi enim errore librarii similia post similia omittere assolent. In addito ἐσθ' ὅτε idem sine causa idonea haerere mihi videtur.

III, 24. ἵνα μηδεὶς τῶν ἐκ τῆς πόλεως ἕξῃ. Minime rara aut inaudita prolepsis pro τῶν ἐν τῇ πόλει, nec facile

magistellus aut librarius expeditissimam sententiam *ἡν μὴδεὶς ἐκ τῆς πόλεως ἐξίοι*, quam substitui iubet Hartman, impeditiorem redditurus erat addendo articulo. Quare hac quidem in re assentiri ei nequeo. Non verius tentare mihi videtur in § 26 verba *οἱ δ' ἐλθόντες πρέσβεις αὐτοκράτορες* scribendo aut *οἱ δὲ πρέσβεις ἐλθόντες αὐτοκράτορες* aut *ἐλθόντες δὲ πρέσβεις αὐτοκράτορες*. Nempe in volgatis *οἱ δὲ* subiectum est, referendum ad eos, quos in praegressis dixit Lacedaemonem de pace mittere iussos esse Olynthios, *πρέσβεις* autem *αὐτοκράτορες* appositio. Verte „qui cum Spartam legati plena cum potestate venissent.” Melioris frugis esse crediderim, quae deinde Hartman pag. 373 sqq. disputat de fine capituli III^{ti} et IV^{ti} initio Xenophonti abiudicandis, licet de his aliorum, qui in hoc opere magis versati sunt, iudicium expectare malim. Hoc tantum noto, iniuria eum contendere (ad IV, 1) aut nihil aut paene nihil interesse inter *ἀσπείν* et *ἀνόσια ποιεῖν*. Quid enim intercedat discriminis ipse Xenophon clare significat loco Cyrop. VIII, 8, 27, qui non praeteriit Breitenbachii diligentiam. Spartani vero contra foederis sacramentum Cadmeam occupantes rectissime dici potuerunt *καὶ ἀσπείεις περὶ θεοῦ καὶ ἀνόσιοι περὶ ἀνθρώπου* fuisse. Gravius est argumentum contra loci authenticam, quod Xenophon supra II, 32 minus severe de isto Spartanorum facinore iudicare videtur. Verum haec quidem hactenus.

IV, 2. *Ἦν τις Φυλλίδας ὃς ἐγραμμάτευε τοῖς περὶ Ἀρχίαν πολεμάρχοις* et mox *διαπυθόμενος μὲν τὴν περὶ Ἀρχίαν τε τὸν πολεμαρχοῦντα καὶ Φίλιππον τυραννίδα*. Hartman illic *πολεμάρχοις*, hic *τὸν πολεμαρχοῦντα* spuria esse opinatur. De posteriore loco facile assentior, quia etiam Philippum eodem munere functum esse novimus ex Plut.

Pelop. III. Priore vero, ubi fallitur putans τοῖς περὶ Ἀρχίαν solum Archiam significare posse, qui usus a veteri Graecitate alienissimus est, haud sine damno abesse potest me iudice muneris significatio, quapropter non sequar Dindorfium ante H., sed ob causam grammaticam, πολεμαρχοῖς delentem, sed corrigam potius πολεμαρχοῦσι, quod ipsum legisse videtur Plutarchus de genio Socr. IV scribens Φυλλίδας — τότε τοῖς περὶ τὸν Ἀρχίαν πολεμαρχοῦσι γραμματεῶν.

IV, 3. πρὸς τὰς πύλας ἦλθον, ὡς δὴ ἐξ ἀγροῦ ἀπιόντες, ἡνίκα οἱ ἀπὸ τῶν ἔργων ὀψιαίτατοι. Excepta locutione δέιλη ὀψία, veteres Attici alibi constanter ab adiectivi usu abstinēt. Hinc vide an Xenophonti reddi oporteat ὀψιαίτατα, sc. ἀπιόντες.

IV, 4. καὶ δὴ καὶ γυναῖκας πάλαι ὑπισχνούμενος ἄξειν αὐτοῖς τὰς σεμνοτάτας — τότε ἔφη ἄξειν. Si recte habet ὑπισχνούμενος pro Participio Aoristi, significat iam saepius Phyllidam eam rem pollicitum fuisse. An forte post πάλαι elapsus est AEI?

IV, 12. ἦσαν δὲ τινες οἱ καὶ ὑπ' Ἀθηναίων τῶν ἀπὸ τῶν ὀρίων ἐπιβοηθήσαντων ἐξεκλάπησαν καὶ διεσώθησαν. Quia propter verba praegressa § 10 de nullis aliis Atheniensibus cogitari potest, verba τῶν — ἐπιβοηθήσαντων fortasse sunt interpretis.

IV, 17. Ventus πολλοὺς μὲν ὄνους κατεκρήμνισεν — πάμπολλα δὲ ὄπλα ἀφαρπασθέντα ἐξέπεσεν εἰς τὴν θάλατταν. Dindorfii coniecturam ἐξέπνευσεν, cum huius verbi usu pugnare, recte ostendit Breitenbach, nec tamen volgata sana esse videtur. Xenophon scripsit, ni fallor, ἐξέωσεν.

IV. 22. οἱ δ' ἐκπεπληγμένοι τ' ἦσαν τῷ πράγματι καὶ ἀπελογοῦντο ὡς οὐκ ἂν ποτε (οὐ δήπου coni. Hartman) οὕτω

μωρὸν ἦσαν ὧς, εἰ ἤδεσαν (scil. τὸ πρῶγμα), ἐν τῷ ἄστει ἂν ὑποχειρίους αὐτοὺς παρέιχον, καὶ ταῦτα παρὰ τῷ προξένῳ, οὗ τᾶχιστ' ἂν ὑρέθησαν. Sic locus emendandus est, deleto manifesto quod post ἤδεσαν in libris scriptis et editis legitur interpretamento, καταλαμβανόμενον τὸν Πειραιᾶ, cuius auctor vitioso arguitur sermone. Haud enim dubie grammatica pro praesentis participio requirebat futurum καταληφθησόμενον. Etiam in sequentibus IV, 24 in paragraphi initio, ubi legitur κἀκεῖνοι μὲν κριθέντες μὴ δὲν συνειδέναι ἀφείθησαν, genuina esse verba μὴδὲν συνειδέναι dubito, quia aperte κριθέντες ibi significat causa cognita. Ubi cumque autem κρίνειν hoc iudiciali sensu usurpatur, ponitur absolute. Genuina si essent illa verba, Xenophon dixisset, ni fallor, δόξαντες μὴδὲν συνειδέναι.

IV, 28. τέλος δ', ἐπεὶ ἀπὸ τοῦ Εὐρώτα ἀπίων ὁ Ἀγησίλαος εἰσῆλθεν οἴκαδε, ἀπίων ᾤχετο (filius eius Archidamus) οὐδὲ προσελθών. Hartman miratus cur ab Eurota discedere dicatur Agesilaus, coniecit (pag. 378) ἀπὸ τῆς γερωίας. Dubito num Xenophon senatum γερωίαν (sive potius γερωίαν) dicturus fuisset, quam Demosthenes et Plutarchus et Pausanias forma Attica γερουσίαν vocant. Nam apud Aristophanem, ubi vox Laconica reperitur, loquitur Spartanus. Melius cognitam si haberemus Lacedaemoniorum urbem, fortasse in vocabulis traditis non haereremus. Hoc certe constat prope Eurotam fuisse τὸν δρόμον, cum duobus gymnasiis, et τὸν Πλατανίσταν, de quibus cf. Pausan. III, 14, 6 et 17, 2, ubi non absonum est credere maiores quoque natu, non iuniores tantum, quotidie versatos esse. Quare satius arbitror non tangere omnium librorum scripturam. Ceterum observa parum eleganter scriptorem tam brevi intervallo bis usurpasse idem participium ἀπίων, ubi semel ~~emitti~~ potuit.

IV, 39. τῶν μὲν ἔτι καταβεβηκότων (i. e. οὐπω ἀναβεβηκότων) τῶν δ' ἀναβαινόντων, ἐπελαύνουσιν. Locum non difficilem, sibi non intellectum, H. pag. 379 ita refingit ut amplius intellegi nequeat.

IV, 41. ὥς δὲ κατέγνω ὁ Ἀγηςίλαος ὅτι ἀεὶ μετ' ἄριστον καὶ οἱ πολέμιοι ἐφαίνοντο κτέ. Copula exulare debet, nisi forte mavis suspicari post eam excidisse vocabula οὐποτε πρωαίτερον.

IV, 46. ὁ μέντοι δῆμος ἐξ αὐτῶν (sc. ἐκ τῶν περιοικίδων πόλεων) εἰς τὰς Θήβας ἀπεχώρει, ἐν πάσαις γὰρ ταῖς πόλεσι δυναστεῖαι καθέστασαν, ὥσπερ ἐν Θήβαις· ὥστε καὶ οἱ ἐν ταύταις ταῖς πόλεσι φίλοι τῶν Λακεδαιμονίων βοθηθεὶς ἔδόντο. Thebis, in urbe tum libera, non amplius florebat optimatum imperium, quapropter facile supplendum crederet quispiam ὥσπερ <πρόσθεν> ἐν Θήβαις. Cave tamen facias, nam sicubi ea notio ab ipso lectore suppleri potest, Graeci omittunt, velut III, 2, 2 Δερκυλίδας — ἐβουλευετο ὅπως ἂν μὴ ἐν τῇ Φιλίᾳ χειμάζων βαρὺς εἴη τοῖς συμμάχοις, ὥσπερ Θίβρων, eius decessor. Ita V, 3, 8 μετ' αὐτοῦ (Ἀγηςιπόλιδος) δ' (ἐκπέμπουσι) ὥσπερ μετ' Ἀγηςιλάου εἰς τὴν Ἀσίαν τριάκοντα Σπαρτιατῶν. Sic quoque Sophocles O. C. 1543 ἡγεμὼν / σφῶν αὖ πέφασμαι καινὸς ὥσπερ σφῶ πατρί.

IV, 52. οἱ μέντοι Θηβαῖοι ἀπὸ τῶν λόφων τὰ δόρατα ἐξηκόντιζον, ὥστε καὶ ἀπέθανεν Ἀλύπητος [ἀκοντισθεὶς δόρατι]· ὅμως δὲ καὶ ἀπὸ τούτου τοῦ λόφου ἐτράπησαν οἱ Θηβαῖοι· ὥστε ἀναβάντες οἱ Σκιρῖται καὶ τῶν ἱππέων τινὲς ἔπαιον τοὺς τελευταίους τῶν Θηβαίων παρελαύνοντας εἰς τὴν πόλιν. Primum ludimagistro reddatur ridiculum additamentum ἀκοντισθεὶς δόρατι, deinde pugna, quae est inter verba ἀπὸ τῶν λόφων et ἀπὸ τούτου τοῦ λόφου (de qua cf. Hartman), sic fortasse dirimi potest, ut pro TOTTOYTOT corrigatur TOTYCTA-TOT, ὅμως δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ ὑστάτου λόφου ἐτράπησαν, i. e.

a colle quem ultimum Thebas euntes Thebani conscenderant, quo fere tendunt quae verba secuntur: ὥστε — πόλιν, unde factum ut Breitenbach verba corrupta recte sic interpretetur „der letzten unter einer Reihe von „Anhöhen, über welche die Thebaner du Stadt zueilen.“ Praeterea malim εἶτα (pro ὥστε) ἀναβάντες οἱ Σκιρῖται, aut, si hi ipsi sunt qui ἔτρεψαν τοὺς Θηβαίους, οἶπερ (= ἐφ' ὃν) ἀναβάντες κτῆ. Cum autem verba οἱ Θηβαῖοι initio sententiae posita sine causa idonea repetita videantur, neque οἶπερ procul a λόφου remotum esse possit, vide ne Xenophon scripserit: ὁμῶς δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ ὁστάτου λόφου ἐτράπησαν, οἶπερ ἀναβάντες οἱ Σκιρῖται καὶ τῶν ἱππέων τινὲς ἔπαιον τοὺς τελευταίους τῶν Θηβαίων παρελάνοντας εἰς τὴν πόλιν. Ita certe omnia clara sunt et expedita.

Ex coniecturis Hartmanianis hasce probō: I, 9 καὶ delendum esse in verbis οἱ δὲ καὶ ἔτι ὠρμίζοντο, licet saepius similiter peccatum sit a librariis; I, 18 depravatum esse προπαράσχεσθε, pro quo nescio an probandum sit quod Cobet edidit προσπαρασκευάζεσθε: in reliquis non haereo; I, 36 resecanda esse verba postrema Φρουρὰν — Κορίνθου; II, 1 spuria esse verba μὴ — γενέσθαι; II, 37 legendum esse ἀδικεῖν pro ἀδικῶν, delete πορεύεσθαι; III, 4 οἱ δ' ἡκολούθουν, καὶ μάλα θρασέως ὥς Φεύγουσι διώκοντες ἐπιδιέβαινον, transposito καὶ, quod volgo legitur post θρασέως, et correcto διώξαντες. [III, 8 προπεποιημένα pro πεποιημένα, sed suffecerit πεποιημένα, quod edidit Cobet]; IV, 8 παρὰ <τῶν> πολεμάρχων; IV, 25 addendum esse ὦν verbis καὶ ἅμα κάλλιστος τε καὶ εὐδοκίμωτατος τῶν ἡλίκων; IV, 54 <προδότην> ἀποκαλούντων pro ἀνακαλούντων; IV, 66 spuria esse verba ἐνθα ἦν ὁ Τιμόθεος. De reliquis, quatenus non supra iam tetigi neque dudum ab aliis sunt occupata, malim cohibere

sententiam, nisi quod V, 2, 7 Porsoni coniecturam, Hartmano pag. 368 probatam, optimo iure spretam esse iudico ab editoribus. Καθ' ἓνα ἔπεμπον aequè recte Graece dicitur atque singulos mittebant Latine, et quod opponitur ἀλλὰ κατὰ κώμην ἐκάστην prorsus idem valet quod ἀλλὰ κατὰ τέτταρας, ut rectissime observavit Breitenbach.

AD LIBRUM VI.

I, 13. ἐπεὶ δὲ ταῦτ' εἰπόντος αὐτοῦ ἐγὼ ἀπεκρινάμην ὅτι τὰ μὲν ἄλλα ἀξιοσκηπτα λέγει, τὸ δὲ Λακεδαιμονίοις ὄντας Φίλους ἀποστήναι πρὸς τοὺς ἐναντίους, μηδὲν ἔχοντας ἐγκαλεῖν, τοῦτ', ἔφη, ἄπορόν μοι δοκεῖ εἶναι. In verbis sic scriptis inepte redundare vocabula ab initio posita, ἐπεὶ δὲ, bene animadvertit Hartman, sed calidius ea resecanda esse iudicavit. Quid enim quaeso improbabilius quam magistellum aut librarium sententiae facillimae et luculentissimae ea ascripsisse quae eandem redderent obscurissimam? Quocirca aliud remedium quin excogitandum sit nullus dubito. Est autem in promptu emendare: ἐπεὶ δὲ ταῦτ' εἶπεν, τοσαῦτ' ἐγὼ ἀπεκρινάμην, ὅτι κτῆ. Notissimus est hic pronominis τοσαῦτα usus, quo significat haec tantum. In ipsis sequentibus ἐφῆκε pro ἀφῆκε, ut alia multa, ante Hartmanum in editione sua correxit Cobet, ibidem vero non erat cur H. verba εἰάν δέ σοι μὴ δοκῶσιν ἱκανῶς βοηθεῖν, οὐκ ἤδη ἀνέγκλητος ἂν δικαίως εἴης ἐν τῇ πατρίδι, ἢ σε τιμᾷ καὶ σὺ πράττεις τὰ κράτιστα corrupta esse moneret, dudum enim certa menda certa medicina curavit Madvig reponendo: εἰ τῇ πατρίδι, ἢ

σε τιμᾶ, καὶ σὺ πράττοις τὰ κράτιστα, quibus nihil facilius est ad intellegendum.

II, 15. πρὸς ἄνδρα ὃς Φρόνιμος μὲν οὕτω στρατηγός ἐστιν ὡς ὅσα τε λανθάνειν — ἐπιχειρεῖ οὐ μάλα ἀφικαρτάνει. Qua aetate vivebat Xenophon, non aliter Athenienses dicebant quam οὕτω — ὥσθ' ὅσα κτῆ.

II, 17. ἀλλ' ἀπιόντα συντίθεσθαι αὐτὸν ἐκέλευον ὅπη δύναίτο ἄριστα τὰ τε ἑαυτοῦ καὶ τὰ τῆς πόλεως. Quam frequenter legitur τίθεσθαι εὔ sive καλῶς, tam singulare est quod hic habemus eo sensu usurpatum verbum compositum.

II, 27. Interstrepit procul dubio magistellus in his: ὁ δ' Ἰφικράτης ἐπεὶ ἤρξατο τοῦ περίπλου, ἅμα μὲν ἔπλει ἅμα δὲ πάνθ' ὅσα εἰς ναυμαχίαν παρεσκευάζετο· εὐθὺς μὲν γὰρ τὰ μεγάλα ἰστία αὐτοῦ κατέλιπεν [ὥς εἰς ναυμαχίαν πλέων]· καὶ τοῖς ἀκατίοις δέ, καὶ εἰ εὐφορον πνεῦμα εἴη, ὀλίγα ἐχρῆτο. Nam vel si non praeceperent verba ἅμα — παρεσκευάζετο, Graecus lector cur vela maiora Iphicrates relinqueret intellexisset. Cf. I, 1, 13 et II, 1, 29.

II, 28. ἐπεὶ δ' ἐπιστρέψας ἂν καὶ ἀντιπρόρους καταστήσαι τὰς τριήρεις ἀπὸ σημείου ἀφίει ἀμιλλᾶσθαι εἰς γῆν, μέγα δὲ νικητήριον ἦν τὸ πρώτους καὶ ὕδωρ λαβεῖν κτῆ. „Turpis hic „soloecismus est, scribit Hartman pag. 385, neque dubitari „potest, quin legendum sit: ἐπεὶ ἀφείη deleto ἂν.” De soloecismo assentior, sed nescio an lenius eum tollere liceat corrigendo: ἐπεὶ δ' ἐπιστρέψας αὖ — ἀφείη ἀμιλλᾶσθαι. Vitium gravissimum, quod H. deprehendit § 32 εὔρετο ὅπως — μήτη ἀνεπιστήμονας εἶναι, dudum correxit Cobet in editione sua scribens ὥστε, quo sublato nihil reperio in eo loco, quem spurium habet H., quod Xenophonte, cuius prorsus spirat ingenium, indignum sit.

II, 39. Xenophon laudans Iphicratem, quod Callistratum

et Chabriam consiliarios sibi attribui iusserit, ita pergit
 εἴτε γὰρ Φρονίμους αὐτοὺς ἡγούμενος εἶναι συμβούλους λαβεῖν
 ἐβούλετο, σὼφρόν μοι (an σὼφρόν τί μοι;) δοκεῖ διαπραξασθαι,
 εἴτ' ἀντιπάλους νομίζων, οὕτω θρασέως μὴτε καταρραβυμῶν
 μὴτε καταμελῶν φαίνεσθαι μηδέν, μέγα φρονούντος ἐφ' ἑαυτῷ
 τοῦτό μοι δοκεῖ ἀνδρὸς εἶναι. Locus perversa interpunctione
 et levi mendo nunc caliginosus facillime intellegetur, si
 mecum ita distinxeris et correxeris: εἴτ' ἀντιπάλους (scil.
 ἡγούμενος, quod mente repetendum e praegressis), νομίζων
 οὕτω θρασέως μὴτε καταρραβυμῶν μὴτε καταμελῶν φανεῖσθαι
 μηδέν, μέγα φρονούντος ἐφ' ἑαυτῷ τοῦτό μοι δοκεῖ ἀνδρὸς εἶναι.
 i. e. existimans cum tanta fiducia, apparituru-
 rum esse se neque per ignaviam neque per
 negligentiam quidquam peccare, cett.

III, 11. νῦν γοῦν, ὥς σπουδάσατε αὐτονόμους τὰς πόλεις
 γενέσθαι, πᾶσαι πόλιν, ἐπεὶ ἡδίκηθησαν οἱ Θηβαῖοι, ἐπ' ἐκείνοις
 γεγέννηται. Miror Hartmanum, qui crebro citare soleat Brei-
 tenbachii editionem, hic scribendum proponere ὥς pro ὡς,
 delete τὰς, cum hoc ipsum suaserit Breitenbach.

III, 14. ἴσως δὲ καὶ βουλοίμεθ' ἂν ὧν ἕνεκα περισσώσατε ἡμᾶς
 ἃ ὀρθῶς ἔγνωμεν ὑμῖν ἐπιδείξει. „Fortasse etiam propterea
 quod non conservastis nos (nobis pepercistis), lubenter vobis
 indicaverimus quae recte agnovimus, i. e. proba nostra
 consilia = ἃ ἄριστα εἶναι ἔγνωμεν.” Verba tam perspicua
 quo iure oraculi instar esse dicit Hartman, in cuius
 coniectura ὡς ὀρθῶς ἔγνωτε equidem non intellego quid sibi
 velit ὧν ἕνεκα, i. e. τούτων ἕνεκα ὅτι (cf. VI, 5, 34). Quod
 ipse volt, sic scribendum fuerat ἰ. δ. κ. β. ἂν ὡς περισφύ-
 ζοντες ἡμᾶς ὀρθῶς ἔγνωτε ἐπιδείξει.

IV, 4 init. ταῦτα δὲ ποιήσας καὶ ἀναβὰς ἀπὸ τῆς θαλάτ-
 τῃς ἐστρατοπεδεύσατο ἐν Λεύκτροις. Verba ἀπὸ τῆς θαλάττης

sapiunt magistellum, quod idem valet de vocabulis ὅπη (alii ὅτι) πορεύοιτο quae excipiunt § 24 verba πεζῇ διεπορεύθη (Iason) εἰς τὴν Βοιωτίαν, ἐν πολλοῖς τῶν πόλεων πρότερον ὁφθεῖς ἢ ἀγγελλθεῖς, quae neminem fugiet quanto pulchrius dicta sint omisso inutili additamento. Alium panum iam video Dindorfium reseculisse § 23 εἰ ἀναγκάζονται [ἐκγενέσθαι τοῦ ζῆν] ἀπονοηθέντας διαμάχεσθαι, ubi impostorem prodit pessima graecitas, nec persuasit mihi Madvig solum ἐκγενέσθαι Xenophonti abiudicans, quoniam ἀπονοεῖσθαι τοῦ ζῆν insolenter dictum videtur, idque verbum absolute solet usurpari.

IV, 24. τοὺς δ' αὖ Λακεδαιμονίους ἐδίδασκεν Iason. Si non addendum, cogitandum saltem κρύφα πέμπων.

IV, 28. μέγας μὲν ἦν (Iason) καὶ διὰ τὸ — καὶ διὰ τὸ — ἔτι δὲ μείζων [καὶ] διὰ τὸ συμμαχοῦς πολλοὺς τοὺς μὲν ἤδη εἶναι αὐτῷ, τοὺς δὲ καὶ ἔτι βούλεσθαι γίνεσθαι. Deleatur molesta vocula καὶ, errore repetita e praegressis.

IV, 31. ὑπὸ νεανίσκων ἑπτὰ προσελθόντων ὡς διαφερομένων τι ἀλλήλοις ἀποσφάττεται [καὶ κατακόπτεται] Iason. Deleatur varia lectio, nam alterum utrum verbum sufficit.

IV, 35. Dicitur de Alexandro Pheraeo χαλεπὸς μὲν Θετταλοῖς ταγὸς ἐγένετο, χαλεπὸς δὲ Θηβαίοις καὶ Ἀθηναίοις πολέμιος, ἄδικος δὲ ληστὴς καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν. Quia nullus non pirata iniustus est, sequitur ἄδικος, si sanum sit, praegnanti sensu usurpatum hic significare omnis iustitiae contemptor. Expectabam potius ἀδικώτατος, sed aliud latere crediderim.

V, 3. Μαντινῆς — συνῆλθόν τε πάντες καὶ ἐψηφίζοντο μίαν πόλιν τὴν Μαντίνειαν ποιεῖν καὶ τειχιῖζειν τὴν πόλιν. Malim μίαν < πάλιν > πόλιν τὴν Μαντίνειαν ποιεῖν καὶ τειχιῖζειν, abiectis duobus ultimis vocabulis.

V, 4. πέμπουσιν οὖν Ἀγυσίλαον πρεσβευτὴν πρὸς τοὺς Μαντινέας — ἐπεὶ δ' ἀφίκετο πρὸς αὐτούς, τὸν μὲν δῆμον τῶν Μαντινέων οἱ ἄρχοντες οὐκ ἤθελον συλλέξαι αὐτῷ. Aut restituerim ex constanti usu, saepius oblitterato, τὸν δῆμον τὸν Μαντινέων, aut vocabula τῶν Μαντινέων relegaverim in marginem.

V, 6. οἱ δὲ περὶ τὸν Στάσιππον ἔπραττον ἔαν τε κατὰ χώραν τὴν πόλιν καὶ τοῖς πατρίοις νόμοις χρῆσθαι. Quia in codicibus compendium πὸ tam πολιτεία quam πόλις (praeterea πολίς, πόλεμος et πολέμιος) significat, utrum horum scribendum sit ubique pendet a nostro iudicio. Quare dubium non est quin hic corrigendum sit ἔαν τε κατὰ χώραν τὴν πολιτείαν. In praegressis eadem § pro συνῆγον recte Cobet edidit ἐνῆγον, quod latuit Hartmanum pag. 389.

V, 9. δῆσαντες καὶ ἀναβαλόντες ἐπὶ τὴν ἀρμάμαξαν ἀπήγαγον εἰς Τεγέαν. Non inepte Hartman coniecit ἐφ' ἄμαξαν. Sin ἀρμάμαξαν sanum est, scribatur saltem ἐπὶ τιν' ἀρμάμαξαν, in carpentum quod forte ibi erat.

V, 18. ἰδὼν δὲ συλλεγομένους ἐκ τῆς τῶν Μαντινέων πόλεως ἐπὶ τοῖς ὄρεσι τοῖς ὑπὲρ τῆς οὐρᾶς τοῦ ἑαυτῶν στρατεύματος, ἔγνω ἔξακτέον εἶναι τὴν ταχίστην ἐκ τοῦ κόλπου. Locum non indigere puto addito τοὺς aut τινάς, quod invehi iubet Hartman, et in medio reliquisse Xenophontem, paucine (hoc enim significaret τινές) an multi tantum metum excitarint. Optime autem nihil addi, docent cum alii loci plurimi tum in vicinia § 25 et VII, 1, 39.

V, 26. οἱ δ' ἀνέβησαν παμπληθεῖς [Ἀρκάδες]. Ultima vox reddatur interpreti, sollicito scilicet ne quis Οἰάτας intellegendos esse putaret, quod absurdum.

V, 41. ἀλλ' εἴσονται μὲν ταῦτα (verba sunt Proclis Phliasii ad Athenienses) θεοὶ οἱ πάντα δρῶντες — οἳ τε σύμμαχοι κα'

οἱ πολέμιοι — καὶ ἅπαντες Ἕλληνες τε καὶ βάρβαροι οὐδενὶ γὰρ τούτων ἀμελές. Hartman post ἀμελές inserit οὐδέν, ut τούτων sit neutrius generis: non male, sed nescio an potius ea vox exciderit post οὐδενὶ γάρ. Eo enim loco positum et omnem demit loco ambiguitatem, siquidem ita demum apparet τούτων esse neutrius generis, et facilius (post simile οὐδενὶ) potuit elabi.

V, 49. Μετὰ ταῦτα ἐβουλεύοντο οἱ Ἀθηναῖοι, καὶ τῶν μὲν ἀντιλεγόντων οὐκ ἠνείχοντο ἀκούοντες, ἐψηφίσαντο δὲ βοηθεῖν πανδημί (l. πανδημί, quam formam unice probandam esse tituli docent), καὶ Ἰφικράτη στρατηγὸν εἵλοντο. ἐπεὶ δὲ τὰ ἱερὰ ἐγένετο καὶ παρήγγειλεν ἐν Ἀκαδημίᾳ δειπνοποιεῖσθαι, πολλοὺς ἔφασκαν προτέρους αὐτοῦ Ἰφικράτους ἐξελεθεῖν. ἐκ δὲ τούτου ἠγεῖτο μὲν ὁ Ἰφικράτης, οἱ δ' ἠκολούθουν. Incredibile est milites ante imperatorem reliquisse Athenas, id enim constanti usu in re militari significat ἐξέναι, et verum non esse arguunt ipsa sequentia. Quantocius reponatur verbum simplex ἐλθεῖν, scil. εἰς τὴν Ἀκαδήμειαν. Ceterum ex omnibus quae hic de Iphicrate narrantur haud iniuria suspiceris, hunc Thebanis faventem aegre hanc expeditionem suscepisse et de industria segniter rem gessisse.

Animadversione digna mihi videntur quae civis meus scribit: de I, 8, ubi coniecit οἷσθ' ἄγε μὴν ὥς, ὅταν ταγεύηται κτέ. pro ὥς γε μὴν, ὅταν; [In I, 21, ubi H. dubitabundus tentat θάμα pro ἄμα, obiter vide nonne praestet propter sensum iterativum ἐπεὶ ὁρμῶεν pro ὥρμων.] II, 7 delendum esse ἐπὶ τὴν χώραν; II, 15 legendum esse ἐραδιοῦργει pro ἐκαινούργει; II, 34 init. εἶτα pro αὐτός; III, 5 ὁμογνωμονοῖμεν pro ὁμογνωμονοῖεν; III, 10 ἐμπειρότεροι pro εὐπορώτεροι (illud certe aut εὐβουλότεροι sententia postulat); III, 12 μή < τις > Ἀνταλκίδας; III, 13 οὖν delendum esse

cum libris quibusdam post ὅτι μὲν, et legendum esse οὐκ ἀρεστὰ < μᾶλλον > πράττουσιν ἡμῖν ἢ ὑμῖν [ἀρεστά]; V, 7 delendum esse οὐκ ante ἐλάττους, quod certe male tuetur Breitenbach; V, 45 delendum esse ἀκούων. Alia, partim occupata ab aliis partim dubia legantur apud ipsum. Iniuria sollicitavit scripturam I, 5 τὰ ἐναντία ἐμοὶ στρατεύομένων, quod aequè recte dici potuit ac v. c. συνασπιδοῦντες ἐναντία τοῖς Λακεδαιμονίοις III, 5, 11, neque igitur indiget gravi mutatione πραττόντων. Pluygersii coniecturam I, 15 iam ante eum refutavit Breitenbach vol. III, 254.

AD LIBRUM VII.

Cap. I, 9. ἔπειτα δὲ ὥσπερ ὑμεῖς ναυτικῶ, οὕτως αὖ ἐκείνοι (Lacedaemonii) κατὰ γῆν πλεῖστοι καὶ τάχιστ' ἂν ἐξέλθοιεν ὥστε πρὸς τούτους αὖ εἰκὸς τοὺς συμμάχους εὐθαρσέστατα προσιέναι. Optime Hartman animadvertit in ultimo sententiae membro desiderari notionem κατὰ γῆν, quocirca legendum esse coniecit ὥστε πρὸς τούτους κατὰ γῆν κτέ. Cum tamen vix fieri potuerit, ut vocabula κατὰ γῆν sic corrumperentur, longe probabilius coniecisset Xenophontem scripsisse ὥστε πρὸς τούτους ταύτῃ εἰκὸς τ. σ. ε. προσιέναι. Nihilominus nullus dubito quin iniuria cum H. deleremus voculam αὖ, quia haud obscure haec conclusio ab oratore opponitur conclusioni, qua supra similem ratiocinationem de imperio maritimo Atheniensibus proprio finivit § 5 εἰκὸς οὖν καὶ τοὺς συμμάχους μεθ' ὑμῶν ἂν ἥδιστα τούτου τοῦ κινδύνου μετέχειν. Quare scripserim: ὥστε πρὸς τούτους αὖ εἰκὸς τοὺς συμμάχους εὐθαρσέστατα < ταύτῃ > προσιέναι. Quo facto

verbum, ut oratoribus mos, verbo respondebit. Cauda vocabuli εὐθαρέος TATA absorpsit adverbium. Melius, ut est in Gallorum proverbio, bono inimicum. Grati tamen simus viro acuto, quod loci vitium indicavit.

I, 9. ἐγὼ μὲν οὖν, ὥσπερ τῇ βούλῃ προβεβούλευται, ταῦτα εἶρηκὰ τε καὶ συμφορώτατα ἡγοῦμαι ἀμφοῖν εἶναι. Quia τὸ προβούλευμα omnes qui in comitiis aderant probe noverant, permire orator (Procles Phliasius) in orationis fine, quasi novi quid afferens, cum auditoribus suis communicat conspirare concionem suam cum senatus placito. Quapropter vix dubito quin Xenophon scripserit: ἐγὼ μὲν οὖν, ὥσπερ τῇ βούλῃ προβεβούλευται, ἀριστὰ τε καὶ συμφορώτατα ἡγοῦμαι ἀμφοῖν εἶναι, pro qua sententia pugnat etiam particularum τε καὶ collocatio.

I, 20. τῇ δ' ὑπεραίρῃ οἱ Θηβαῖοι τε καὶ οἱ ἄλλοι αὐτῶν σύμμαχοι διαταξάμενοι — ἔφθειρον εἰ τι χρήσιμον ἦν ἐν τῷ πεδίῳ. Intellegendos esse Arcades, Argivos et Elenses nemo monendus est, sed offensionem est additum tam ἄλλοι quam αὐτῶν, idque praesertim hoc loco ubi nullam habet emphasin, cum sollenni usu dici soleat οἱ Θηβαῖοι καὶ οἱ σύμμαχοι, οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ σύμμαχοι, similia multa. Vix igitur dubito quin vocabula αὐτῶν σύμμαχοι sint interpretis. Cf. § 22 initio.

I, 22. μετὰ ταῦτα μέντοι οἱ Θηβαῖοι μείναντες οὐ πολλὰς ἡμέρας ἀπῆλθον οἴκαδε, καὶ οἱ ἄλλοι δ' ἕκαστος οἴκαδε. Deleatur alterum οἴκαδε et pro ἕκαστος corrigatur ἕκαστοι, quia non de singulis hominibus sed de singulis populis sermo fit.

I, 25. καὶ τὸν Γεράνορα (Γελάνορα Dindorf) τὸν πολέμαρχον Σπαρτιάτην γεγεννημένον ἀπέκτειναν. Prior articulus melius aberit. Ceterum recte iam Dindorf transposuit τὸν Σπαρ-

τιάτην πολέμαρχον γεγενημένον ἀπέκτειναν, quod Hartmani gratia, qui hanc emendationem ignorare videtur, commemoro.

I, 28. λεγόντων δὲ Ἀθηναίων μὲν, ὡς χρεῶν αὐτοὺς ἰέναι εἰς Θετταλίαν τὰναντία Θηβαίοις. Cobet deletο ἰέναι post Θηβαίοις posuit lacunae signum. Et sane Graece dici posse ἰέναι τὰναντία τινι haud facile credam. Si recte Cobet verbum deleuit, non male suppleas στρατεύεσθαι ad exemplum loci VI, 1, 5.

I, 29. καὶ οὗτοι ὡς ἀποκλήσοντες αὐτὸν τῆς ἐπ' οἶκον ὁδοῦ. Sic v. c. Cynop. VII, 2, 1 τῆς ἐπ' οἶκον ὁδοῦ et alibi, cum constanter dicatur ἀποπλεῖν, ἀποχωρεῖν, alia ἐπ' οἴκου. Euphoniae causa τῆς ἐπ' οἶκον ὁδοῦ dixisse videntur. In praegressis verius Dindorf ἐπὶ στενῶ τῆς ὁδοῦ pro ἐπὶ στενόν, quam Hartman κατὰ στενόν, coniecisse videtur, cl. VI, 4, 3; 27.

I, 31. οἱ δ' ἄλλοι Φεύγοντες ἔπιπτον, πολλοὶ μὲν ὑπὸ ἱππέων, πολλοὶ δ' ὑπὸ τῶν Κελτῶν. Malim ὑπὸ < τῶν > ἱππέων.

I, 36. ἐκ δὲ τούτου ἐρωτώμενος ὑπὸ βασιλέως ὁ Πελοπίδας τί βούλοιο ἑαυτῷ γραφῆναι, εἶπεν ὅτι Μεσσηνίους τ' αὐτόνομους εἶναι ἀπὸ Λακεδαιμονίων κτέ. Similiter V, 1, 36 αὐτόνομους δὲ ἀπὸ τῶν Θηβαίων τὰς Βοιωτίδας πόλεις ἐποίησαν. Praeter hos duos locos nullum novi apud scriptorem veterem Atticum, ubi frequentissima vox αὐτόνομος non ponatur (ut eius ratio et origo postulare videntur) absolute, itaque valde dubito num utroque loco verba ἀπὸ Λακεδαιμονίων et ἀπὸ τῶν Θηβαίων, quae ultro intelleguntur, ab ipso scriptore adiecta sint. Auget suspicionem quod legimus in Cyropaedia I, 1, 4 τὰ γοῦν ἐν Εὐρώπῃ ἔτι καὶ νῦν αὐτόνομα εἶναι λέγεται καὶ λελύσθαι ἀπ' ἀλλήλων. Fieri potest ut fallar, sed operae pretium videtur diligentius in hanc rem inquirere.

I, 46. καὶ ὅσους δ' ἐξέβαλλον ἐπὶ λακωνισμῷ, καὶ τοῖς τούτων χρημάτων ἐχρήτο. Quia hic particulis καὶ — δὲ non videtur esse locus, prius καὶ abesse malim.

Cap. II, 6. Φυγῇ δ' ἐξαλλομένων κατὰ τοῦ τείχους τοῦ εἰς τὸ ἄστει ὄρωντος τῶν ἡμεροφυλάκων, ἀναμφισβητήτως εἶχον οἱ ἀναβάντες τὴν ἀκρόπολιν. Aptius videtur Participium praeteriti ἐξαλαμένων. De situ arcis Phliuntis videatur Hartman pag. 397 sq.

II, 9. πάντας δὲ τοὺς παρόντας τότε γε τῷ ὄντι κλαυσιγέλως εἶχεν. Haec verba Richter Xenophonti abiudicavit, quod aliud sit κλάειν aliud δακρύειν, et praecedant verba ἅμα χαρᾷ δακρυούσης. Quod verborum discrimen si quis forte non urgendum esse putat, reputet velim verba πάντας — τοὺς παρόντας pugnare cum praegressis, ubi mulieres tantum lacrimare dicuntur.

II, 10. οἱ δ' ἱππῆς — τῶν Φλειασίων καὶ ἐν ταύτῃ τῇ ἐμβολῇ ἐπὶ τῇ διαβάσει τοῦ ποταμοῦ (Asopi) ἐπιτίθενται (Argivis ceterisque) σὺν τοῖς παροῦσι τῶν Ἀθηναίων ἱππεῦσι καὶ κρατήσαντες ἐποίησαν τοὺς πολεμίους τὸ λοιπὸν τῆς ἡμέρας ἐπὶ τὰς ἀκρωρείας ὑποχωρεῖν, ὥσπερ ἀπὸ Φιλίου καρποῦ τοῦ ἐν τῷ πεδίῳ φυλαττομένους μὴ καταπατήσειαν. Quid quaeso Phliasii profecerant, si postridie eius diei hostes iterum in planitiem descendebant? Aut fallor, aut sciolus de suo adscripsit male sanum interpretamentum τῆς ἡμέρας.

II, 13. ὥστε γὰρ τὴν σύντομον πρὸς τοὺς Πελληνέας ἀφικέσθαι ἢ — Φάρμαξ εἶργε. Excidisse μὴ post γὰρ iam Emiliū Kurz in editione sua video monuisse.

II, 14. καὶ ἀποθυήσκουσι — τῶν Πελληνέων μάλα πολλοὶ καὶ ἄνδρες ἀγαθοί. Potest sane intellegi plurimi iique viri fortes, sed scribendi usus suadet: μάλα πολλοὶ καὶ ἀγαθοὶ ἄνδρες sive ἄνδρες μάλα πολλοὶ καὶ ἀγαθοί.

II, 18. ἤδη δὲ παντάπασι ἀποροῦντες Χάρητα διεπράξαντο (Phliasii) σφίσι παραπέμψαι τὴν παραπομπήν. ἐπεὶ δ' ἐν Φλειοῦντι (1. Φλειοῦντι) ἐγένοντο, ἐδεήθησαν αὐτοῦ κτέ. Recte intellegi potest ἐγένοντο, scil. Chares cum suis et οἱ παραπεμπόμενοι ὑπ' αὐτοῦ, neque igitur locus indiget Hartmani coniectura ἐγένετο. In praegressis pro πορίζοντας Madvig occupavit corrigere κομίζοντας, quod necessarium.

II, 22. οἱ μὲν ἱππῆς κατὰ κράτος ἤλαυνον. Rarius sic dicitur pro ἀνὰ κράτος, quod iungi solet cum verbis ἐλαύνειν, θεῖν, φεύγειν et διώκειν. Legitur praeterea Hell. II, 1, 28 βοηθεῖν κατὰ κράτος et Ages. II, 3, ubi in Hellenicis IV, 3, 6 nunc legitur ὡς τάχιστα. Duobus locis, ubi hodie recte editur ἀνὰ κράτος, Cyrop. IV, 2, 30 et Anab. I, 8, 1, pars codicum habet κατὰ κράτος, quod valde vereor ut hoc sensu sit Atticum.

Cap. III, 1. καὶ ἄλλοιμοι ἐν τῷ πολέμῳ διετέλεσαν. Excidisse ὄντες putat Hartman. Qua correctione si opus sit, cum alii loci haud ita pauci similiter adiuvandi sint tum in ipsa Historia Graeca II, 3, 25, ubi similiter sine participio scriptum est οἱ δὲ βέλτιστοι αἰεὶ ἂν πιστοὶ διατελοῖεν. Cf. Thuc. I, 34, VI, 89. Alexis Mein. III, 405, 6 et Philem. IV, 17, ne plura afferam. Similiter, quod rariuscule fit in sermone pedestri, τυγχάνειν sine participio usurpatum reperies Hell. IV, 3, 3; 8, 29, Thuc. I, 32; III, 43, alibi.

III, 7. νομίζοντες τῶν τε περιφανῶς ἀνοσιῶν καὶ τῶν φανερῶς προδιδόντων καὶ τυραννεῖν ἐπιχειρούντων ὑπὸ πάντων ἀνθρώπων θάνατον κατεγνώσθαι. Recte quidem Hartman, quod e sequentibus apparet, intellexit oratorem tria hominum genera distinguere, sed iniuria propterea rescribi iussit καὶ < τῶν > τυραννεῖν ἐπιχειρούντων, nam articulum inseri vetat praegressum φανερῶς, quod non minus haec verba spectat quam

vocabula τῶν προδιδόντων, ut sequitur et ex ipsa verborum compositione (peccaretur enim contra legem rhetoricam, si praegressis περιφανῶς et φανερώς non tertium sequeretur simile adverbium, velut σαφῶς) et e sequentibus verbis καὶ μὴν πῶς οὐκ ἀπροφασίστως τύραννος ἦν. Si quid igitur mutandum foret, scribi oporteret καὶ < τῶν σαφῶς > τυραννεῖν ἐπιχειρούντων aut aliquid eiusmodi. Sed felicissime idem sanasse mihi videtur § 10, ubi corrigens ἡμετέρας pro ὑμετέρας (πόλεως) verba ποῦ ἔχων — τυράννοις; utpote ἀνθυποφοράν, transposuit post fictam obiectionem, cui respondendum erat, ἀλλὰ ἐκὼν ἦλθε. Necessarium autem esse ἡμετέρας luculenter docet sequens πάλιν ἦλθεν. Confusionis causa fuit, quod utrumque ἦλθεν perperam ad Thebas referebatur, cum posterius spectaret Sicyonem.

Cap. IV, 33. Χρωμένων δὲ τοῖς ἱεροῖς χρήμασι τῶν ἐν τοῖς Ἀρκάσιν ἀρχόντων καὶ ἀπὸ τούτων τοὺς ἐπαρίτους τρεφόντων, πρῶτοι Μαντινῆς ἐψηφίσαντο μὴ χρῆσθαι τοῖς ἱεροῖς χρήμασι, καὶ αὐτοὶ τὸ ἡγνόμενον μέρος εἰς τοὺς ἐπαρίτους ἐκ τῆς πόλεως ἐκπορίσαντες ἀπέπεμψαν τοῖς ἄρχουσιν. οἱ δὲ ἄρχοντες φάσκοντες αὐτοὺς λυμαινέσθαι τὸ Ἀρκαδικὸν ἀνεκαλοῦντο εἰς τοὺς μυρίους τοὺς προστάτας αὐτῶν. Mantinenses cum pecunia sacra non uti decrevissent, eam summam, quae ipsorum nomine debebatur Eparitis, e bonis publicis suis suppeditarunt miseruntque Arcadum praefectis. Quod facientes eo ipso his significabant se improbare impium istum sacrae pecuniae usum. Res igitur planissima, neque ulla est causa cur cum Hartmano existimemus Mantinenses suam illius pecuniae partem reddidisse Eleensibus itaque pro ἄρχουσιν substituendum esse Ἠλείοις. Imo id ne facere quidem poterant, opinor, quoniam non acceperant; quippe procul dubio auri sacri administratio et erogatio erat penes Ar-

cadum praefectos: χρωμένων τοῖς ἱεροῖς χρήμασι τῶν ἐν τοῖς Ἀρκάσιν ἀρχόντων καὶ ἀπὸ τούτων τοὺς ἐπαρίτους τρεφόντων. Cf. § 34 οἱ τῶν ἀρχόντων διακεχειρικότες τὰ ἱερὰ χοήματα. Istam igitur suspicionem repudians, nescio tamen an melius scribatur: καὶ αὐτοὶ τὸ γιγνόμενον μέρος εἰς τοὺς ἐπαρίτους ἐκ < τῶν > τῆς πόλεως ἐκπορίσαντες ἀπέπεμψαν τοῖς ἄρχουσιν. οἱ δὲ [ἄρχοντες] φάσκοντες αὐτοὺς λυμαίνεσθαι τὸ Ἀρκαδικὸν ἀνεκαλοῦντο εἰς τοὺς μυρίους τοὺς προστατάς αὐτῶν. — Similiter § 35 actum est de sententia, si legimus cum Hartmano: οἱ δὲ — ἔπεισαν τὸ κοινὸν τῶν Ἀρκάδων — εἰπεῖν τοῖς Θηβαίοις μὴ ἰέναι σὺν ὅπλοις εἰς τὴν Ἀркаδίαν, εἰ μὴ τι ἐγκαλοῖεν προκαλοῖεν. Speciosius enim quam verius est quod dicit iam vocatos esse Thebanos. Agitur enim hic, ut apparet e verbis τὸ κοινὸν τῶν Ἀρκάδων, de vocatione publica, cum in praegressis mentio facta sit de nuntiis privatim missis a praefectis, qui Thebanis ut novam in Peloponnesum expeditionem susciperent persuaderent.

IV, 37. ὥς δὲ πολλοὶ οἱ εἰργόμενοι ἦσαν, πολλοὶ δὲ κατὰ τοῦ τείχους ἐκπεπηδηκότες, ἦσαν δ' οἱ καὶ διὰ τῶν πυλῶν ἀψείντο κτέ. In sententia sic composita aegre fero omissum in primo membro voculam μὲν, quae recte additur v. c. VII, 5, 14 διδάσκων ὥς πάντα μὲν εἰκὸς ἔξω εἶναι τὰ τῶν Μαντινέων βοσκήματα, πάντα δὲ τοὺς ἀνθρώπους κτέ. et VII, 5, 18 ἡττημένος μὲν ἐν Λακεδαίμονι — ἡττημένος δ' ἐν Μαντινείᾳ κτέ. VII, 2, 2 ἀποστάντων μὲν πολλῶν περιοίκων, ἀποστάντων δὲ πάντων τῶν Εἰλώτων, V, 3, 22 ἱκανὸς μὲν ἦν κωλύειν —, ἱκανὸς δὲ κτέ. et ita fere constanter. Eadem medicina, si nondum facta est, facienda VI, 28, ubi legatur ἦλθον μὲν — ἦλθον δὲ κτέ. — Insuper autem malim πολλοὶ δὲ < οἱ > κατὰ τοῦ τείχους ἐκπεπηδηκότες.

Cap. V, 8. πρῶτον μὲν γὰρ ἔγωγε ἐπαινῶ αὐτοῦ (Epaminondae) ὅτι τὸ στρατόπεδον ἐν τῷ τείχει τῶν Τεγεατῶν ἐποίησατο, ἐνθ' ἐν ἀσφαλεστέρῳ τε ἦν ἢ εἰ ἔξω ἐστρατοπεδεύετο καὶ τοῖς πολεμοῖς ἐν ἀδηλοτέρῳ ὅτι πράττειτο (πράττοι Cobet). καὶ παρασκευάζεσθαι δέ, εἴ του ἐδεῖτο, ἐν τῇ πόλει ὄντι εὐπορώτερον ἦν. τῶν δ' ἐτέρων ἔξω στρατευομένων ἐξῆν ὁρᾶν, εἴτε τι ὁρθῶς ἔπραττον εὔτε τι ἡμάρτανον. *Oppositorum verborum ratio suadet, ni fallor, στρατ<οπεδ>ευομένων.*

V, 23. ὁ δὲ τὸ στράτευμα ἀντίπρωρον ὥσπερ τριήρη προσῆγε κτέ. *Proprie sane ἀντίπρωρος de navibus usurpabatur, sed satis usitata metaphora significabat ἀντιπρόσωπον, ut Hesychius explicat s. v. Cf. Eur. El. 846. Rhes. 136. Soph. Trach. 222. Quare suspectum mihi videtur additamentum, quod iam Morum expungere video voluisse. Si recte, eadem vocabula damnanda in simili loco Lac. rep. c. VIII, extr.*

V, 26. ὁ δὲ θεὸς οὕτως ἐποίησεν ὥστε ἀμφότεροι μὲν τρόπαιον ὡς νενικηκότες ἐστήσαντο, τοὺς δ' ἰσταμένους οὐδέτεροι ἐκώλυον, νεκροὺς δ' ἀμφότεροι μὲν ὡς νενικηκότες ὑποσπόνδους ἀπεδίδοσαν, ἀμφότεροι δ' ὡς ἡττημένοι ὑποσπόνδους ἀπελάμβανον, νενικημένοι δὲ φάσκοντες ἐκότεροι οὔτε χώρῃ οὔτε πόλει οὔτε ἀρχῇ οὐδέτεροι οὐδὲν πλέον ἔχοντες ἐφάνησαν ἢ πρὶν τὴν μάχην γενέσθαι. *Quoniam tropaei erectio et mortuorum receptio per indutias certa erant victoriae cladisque signa, multum vereor ne veteri Graeco hunc locum legenti verba bis lecta ὡς νενικηκότες et quod subsequitur ὡς ἡττημένοι perinepte addita viderentur, nec punctum temporis dubito quin non Xenophonti debeantur sed magistellis, qui similiter cum alios locos tum Thucydidem I, 20, ubi in editione mea expungere non dubitavi, macularunt. Nunc video Cobetum quoque in ed. II delere prius ὡς νενικηκότες, servato tamen posteriore et ὡς ἡττημένοι, quae quo pacto, is*

illud spurium est, retineri possint non video. Ceterum iis qui his similibusque delectantur οὐ φθονῶ.

Superest ut in hoc quoque libro ex huius scriptionis instituto breviter recenseam quae nova atque vera aut probabilia monuisse mihi videatur Hartman. Recte igitur vidit VII, 2, 3 post verba οὐ γάρ πα τότε ἀφίστασαν male abundare voculam ἀλλ' ante οὐδ' ἐπεὶ κτέ., fortasse tamen eam non delendam censuisset, si novisset probabilem Madvigii suspicionem, ante eam intercidisse verba οὐχ ὅπως ἀπέστησαν sive ἀπέλιπον sive ἀπῆσαν. Animadversione porro digna est coniectura III, 3 pro ἐαυτὸν legendum esse αὐτοῦς (hoc enim velle videtur) post προδόντας; III, 7 κυρίους ὑμᾶς ὄντας pro μὲν [nisi forte melius expungitur temere repetitum ex ipsis progressis, vix enim vere H. dicit ὑμᾶς aegre desiderari], et mox transponendum esse τῷ νομίζειν πρῶτον μὲν δίκαια ποιεῖν, ἔπειτα δὲ [τῷ] ὑμᾶς ὁρθῶς γνῶσεσθαι [IV, 3 τοῖς ναύταις pro τοῖνον, sed cum τοῖνον intellegi potest (cf. Breitenbach), tum pro nautis potius expectes memorari navigii rectorem vel dominum, quare valde dubito; IV, 20 pro ἀπολαβεῖν coniecit ἀπελθεῖν, at longe probabilius est Madvigianum ἀποκαμεῖν]; IV, 24 < τοσούτους vel τοιούτους > ἄνδρας ἀπεκτοκόντες. Facilius tamen ante ΑΝΔΡΑΣ elabi potuit Λ, i. e. τριάκοντα; V, 11 πλέον ἔξειν pro μαχεῖσθαι; IV, 32 καρτερόν < ὄν >. Alia quaedam sunt occupata, alia improbo, de aliis mihi non liquet.

AD ANABASIN.

II, 6, 13. οἵτινες δ' ἢ ὑπὸ πόλεως τεταγμένοι ἢ ὑπὸ τοῦ δεῖσθαι ἢ ἄλλῃ τινὶ ἀνάγκῃ κατεχόμενοι παρῆεν αὐτῷ, σφόδρα πειθόμενοις ἐχρήτο. Pro δεῖσθαι requiro πένεσθαι.

II, 6, 24. τὰ δὲ τῶν φίλων μόνος ᾤετο εἶδέναι ῥᾶστον ὃν ἀφύλακτα λαμβάνειν. In his non iniuria haesisse videtur Hartman. Conieci μόνων ᾤετο εἶναι ῥᾶστον, ὄντα (quia sunt) ἀφύλακτα, λαμβάνειν.

IV, 7, 6. τούτου δὲ (τοῦ χωρίου sc.) ὅσον πλέθρον δασὺ πίτυσι διαλειπούσαις μεγάλαις. Quia nullae non arbores διαλείπουσιν, expectes < μικρὸν > vel < ἴσον > διαλειπούσαις.

IV, 8, 23. κἀντεῦθεν ὁρμώμενοι ἐλήζοντο τὴν Κολχίδα. Haec verba, hic parum apte addita, interpolata videntur propter locos V, 1, 6 sqq. et 17.

V, 4, 9. Ἄγετε δὴ, ἔφη ὁ Ξενοφῶν, [τί ἡμῶν δεήσεσθε χρήσασθαι] ἔάν σύμμαχοι ὑμῶν γενόμεθα, καὶ ὑμεῖς τί (τι?) οἴοι τε ἔσεσθε ἡμῖν συμπῶσαι περὶ τῆς διόδου; Prior quaestio, ad quam nihil Mossynoeci respondent, perinepta est, quia Xenophon in praegressis iam exposuit, quid illis Graecorum societas profutura esset. Verba igitur resecanda videntur.

V, 4, 13. παλτὸν ὡς ἔξπηχυ, ἔμπροσθεν μὲν λόγῃν ἔχον, ὅπισθεν δὲ [αὐτοῦ τοῦ ξύλου] σφαιροειδές. Dele emblemata.

VI, 5, 16. ὁρᾶτε δὴ πότερον κρεῖττον ἵέναι ἐπὶ τοὺς ἄνδρας προβαλομένους τὰ ὅπλα ἢ μεταβαλομένους ὅπισθεν ἡμῶν ἐπίοντας τοὺς πολεμίους θεᾶσθαι. Iure haesit Hartman. Conieci αἰσθάνεσθαι.

VI, 5, 30. ὡς μὴ τεθαρρηκότες ἀναπαύσαιντο. Loci ratio requirere videtur ἀναμαχεσάιντο. Cf. Hartman.

ADDENDUM.

Iniuria volgo pro sanis habentur duo loci Hellenicorum, IV, 7, 4 et V, 1, 15, ubi *οἱμι* contra verbi vim et naturam dictum est pro *οἱμι δεῖν*. Quod moneo imprimis propter Mendelsohnii in nitida Zosimi editione annotationes ad III, 15, 2 et IV, 34, 3, ubi optime olim Bekker *δεῖν* excidisse suspicatus est. Ex ipso Zosimo cf. I, 18, 2. II, 14, 2. 19, 3. 29, 1. IV, 6, 3, al.

ERRATA.

Pag. 29 v. 23	<i>pro</i> liveam	<i>lege</i> lineam.
" 29 " 24	" instructurum	" instructorum.
" 41 " 17	" ducem	" dux.
" 63 " 14	" progressis	" praegressis.
" 63 " 22	" ἀπεκτοκόντες	" ἀπεκτεχνότες.

c 6277

